

Acció de Sensibilització per la Igualtat de Gènere i Prevenció de la Violència Masclista

Gender **E**quality **A**wareness **R**aising

Cofinançat per Programa DAPHNE III
de la Unió Europea

Manual III

Manual per al professorat

A lot of pages are not available in this preview. - in order to download the full version please visit the project's website: www.gear-ipv.eu/download

Gender Equality Awareness Raising

Manual III:

**Manual per al
professorat**

© 2015. **European Anti-Violence Network, Tots els drets reservats**

Autoritzat a la Unió Europea amb condicions

ISBN:978-960-9569-24-8

Aquest Manual es pot fer servir de franc sempre que sigui amb finalitats no lucratives, se'n reconegui la propietat intel·lectual i prèviament es notifiqui per escrit a la Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere.

Dades de contacte per l'Edició en Català del Pack Didàctic GEAR.

Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere
Rambla de Santa Mònica, 10, 1ª planta, 08002, Barcelona

Tel.: +34 654.012.469

E-mail: prouviolencia@pangea.org

Website: www.violenciadegenere.org

Dades de contacte per al Pack didàctic GEAR against IPV

European Anti-Violence Network (EAVN)

12 Zacharitsa, 11742, Atenes, Grècia

Correu electrònic: info@antiviolence-net.eu

Pàgina web del projecte GEAR against IPV: www.gear-ipv.eu

Pàgina web de l'EAVN: www.antiviolence-net.eu

Disseny gràfic: European Anti-Violence Network

La 1a Edició del Pack Didàctic "GEAR against IPV" (2011) es va desenvolupar com a part del projecte "Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence" (**GEAR against IPV**) (JLS/2008/DAP3/AG/1258) que es va dur a terme entre 2009 i 2011 en el marc del Programa Daphne III de la Unió Europea.

El material actual es va desenvolupar sobre la base de l'edició revisada del Pack Didàctic "GEAR against IPV", dins del projecte "Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence" (GEAR against IPV) (JLS/2013/DAP3/AG/5408) "Acció de Sensibilització per la Igualtat de Gènere i la Prevenció de la Violència Masclista", que es va dur a terme entre 2014 i 2016 en el marc del Programa Daphne III de la Unió Europea.

El projecte "GEAR against IPV"

Coordinadora del projecte

European Anti-Violence Network (EAVN) - Grècia

Kiki Petroulaki, Cap de projecte
Antonia Tsirigoti, Coordinadora de projecte
Athanasios Ntinapogias, Investigador
Susan Morucci, Assistent de projecte
Vasso Papassotiropoulos, Administrador de projecte

Sòcies de projecte

SPI Forschung gGmbH -Alemanya

Elfriede Steffan, Coordinadora nacional de projecte
Christiane Firnges, Assistent científic

**Austrian Women's Shelter Network, AÖF/
Information Centre Against Violence-Àustria**

Maria Rösslhuber, Coordinadora nacional de projecte
Christina Perka i Irene Muller, Assistents de projecte

**Hellenic Association of Health Education
Promoting Teachers - Grècia**

Paschalina Kozyva, Coordinadora nacional de projecte
Athina Tziouma, Administradora

Participant associat

**Center for Education, Counselling and
Research (CESI) - Croàcia**

Sanja Cesar, Coordinadora nacional de projecte
Natasa Bijelic, Assistent de projecte
Vedrana Kobas, Assistent de projecte

Avaluadora externa del projecte:

Prof.Carol Hagemann-White

El projecte "GEAR against IPV-II"

Coordinadora del projecte

European Anti-Violence Network (EAVN) - Grècia

Kiki Petroulaki, Cap de projecte
Antonia Tsirigoti, Coordinadora de projecte
Athanasios Ntinapogias, Investigador
Penelope Sotiropoulos, Investigadora/Assistent de projecte

Sòcies de projecte

**Mediterranean Institute of Gender Studies
(MIGS) - Xipre**

Susana Elisa Pavlou, Cap nacional de projecte
Christina Kaili, Investigadora/Assistent de projecte

**Center for Education, Counselling and
Research (CESI) - Croàcia**

Sanja Cesar, Coordinadora nacional de projecte
Natasa Bijelic, Assistent de projecte

**Association for Gender Equality and Liberty
(ALEG) - Romania**

Camelia Proca, Coordinadora nacional de projecte
Liviu Gaja, Investigadora
Eniko Gall, Formadora/Experta
Camelia Oana, Assistent de projecte

**Plataforma unitària contra les violències de
gènere - Espanya**

Neus Pociello Cayuela, Coordinadora nacional del projecte
Elena Parejo de las Heras, Investigadora/Assistent de projecte
Susana Rodríguez Pereiro, Investigadora
Giulia Palleri, Investigadora
Núria Pociello Cayuela, Investigadora

The Smile of the Child - Grècia

Stefanos Alevizos, Coordinador local de projecte
Dimitris Filippides, Assistent de projecte

Avaluadora externa del projecte:

Prof.Carol Hagemann-White

Aquesta publicació s'ha realitzat amb el suport econòmic del Programa DAPHNE III de la Unió Europea. El seu contingut és responsabilitat exclusiva de les autores i autors, i no reflecteix necessàriament les opinions de la Comissió Europea.

Cofinançat pel Programa DAPHNE III
de la Unió Europea

Índex

MANUAL III: MANUAL PER AL PROFESSORAT

Abreviatures	IV
Agraïments	V
INTRODUCCIÓ	1
El Pack Didàctic GEAR	4
El Manual III i com fer-lo servir	5
PART A: RESUM DEL TALLER GEAR	9
A.1. Finalitat i objectius	10
A.2. Grup objectiu	10
A.3. Per què cal que escoles i professorat s'impliquin?	11
PART B: COM ORGANITZAR UN TALLER GEAR	13
B.1. Preparació del taller	14
B.1.1. Obtenció d'autorització o aprovació	14
B.1.2. Planificació i incorporació del taller al programa educatiu	14
B.1.3. Informació per a l'alumnat	14
B.1.4. Preparació del professorat	15
B.1.5. Avaluació de les necessitats	15
B.1.6. Com seleccionar les activitats	16
B.1.7. Programació del taller	17
B.2 Com documentar el taller	23
PART C: COM AVALUAR UN TALLER GEAR	25
C.1. Finalitat de l'avaluació	26
C.2. Mètode d'avaluació	26
PART D: COM FER EL SEGUIMENT I ELABORAR UN INFORME DEL TALLER GEAR	29
PART E: LES ACTIVITATS DEL TALLER GEAR	33
MÒDUL 1. INTRODUCCIÓ I DEFINICIÓ D'OBJECTIUS	34
Resum del mòdul	34
Inici i qüestionari previ	35
Activitat 1.1. El joc dels noms: el significat dels nostres noms	36
Activitat 1.2. Expectatives i objectius	38
Activitat 1.3. Normes bàsiques	39
MÒDUL 2. ESTEREOTIPS DE GÈNERE I IGUALTAT DE GÈNERE	41
Resum del mòdul	41
UNITAT 1: Estereotips de gènere i masculinitats versus feminitats	44
Activitat 2.1.1. Com és ser noia... com és ser noi...	44
Activitat 2.1.2. Rols socials de gènere	46
Activitat 2.1.3. El que m'agrada/el que no m'agrada	48
Activitat 2.1.4. Homes, dones i societat	50
Activitat 2.1.5. Descobriment d'un mateix o d'una mateixa	51
Activitat 2.1.6. El sexe i el gènere	53
Activitat 2.1.7. Acord i desacord	55
Activitat 2.1.8. Endevina: professions, rols i activitats d'homes i de dones	57
Activitat 2.1.9. I al final diu...	59

Activitat 2.1.10. Gènere, no sexe	60
Activitat 2.1.11. La caixa dels gèneres	62
Activitat 2.1.12. Home real i dona real	66
Activitat 2.1.13. Un pas endavant	67
Activitat 2.1.14. Mites sobre les dones i els homes i les seves conseqüències	69
Activitat 2.1.15. El camí de la vida	70
Activitat 2.1.16. Proverbis i dites	71
Activitat 2.1.17. Els estereotips de gènere	73
Activitat 2.1.18. La indústria de la publicitat	77
Activitat 2.1.19. La meua música	78
Activitat 2.1.20. La performativitat del gènere	80
Activitat 2.1.21. Joc de rol	81
Activitat 2.1.22. Imagina que...	82
UNITAT 2: Societats patriarcals	83
Activitat 2.2.1. Els beneficis de ser home	83
Activitat 2.2.2. Gràfic de poder	86
Activitat 2.2.3. Imatges congelades	88
Activitat 2.2.4. <i>Continuum</i> de comportaments perjudicials per a noies i nois	89
Activitat 2.2.5. Comportament dominant	93
Exercicis en grups de treball	94
MÒDUL 3: RELACIONS SALUDABLES I NO SALUDABLES	95
Resum del mòdul	95
Activitat 3.1. Què és l'amor?	96
Activitat 3.2. Relacions adolescents	97
Activitat 3.3. Relacions saludables i no saludables: com reconèixer els senyals d'alerta	98
Activitat 3.4. Persones i coses	102
Activitat 3.5. Com afrontar un problema amb naturalitat	104
Activitat 3.6. Consciència corporal	105
MÒDUL 4: LA VIOLÈNCIA EN LES RELACIONS AFECTIVES-SEXUALS	106
UNITAT 1: Sensibilització	106
Activitat 4.1.1. Definició i tipus de violència en les relacions afectives-sexuals (VRAS)	107
Activitat 4.1.2. L'Anna i en Pau	109
Activitat 4.1.3. Històries de violència en la relació	114
Activitat 4.1.4. Casos de violència	115
Activitat 4.1.5. La roda del poder i el control i la roda de la igualtat	116
Activitat 4.1.6. Sensibilització del jovent per reconèixer senyals d'alerta que indiquin VRAS i maneres d'oferir ajuda	122
Activitat 4.1.7. Mite o realitat?	126
Activitat 4.1.8. Mites sobre la violència	132
UNITAT 2: Què podem fer per aturar la violència en les relacions afectives-sexuals: maneres d'intervenir	
Activitat 4.2.1. Què podem fer per aturar la VRAS: estratègies d'intervenció	134
Activitat 4.2.2. Posicionar-se	139
Activitat 4.2.3. De la violència al respecte en una relació afectiva-sexual	140
Activitat 4.2.4. Mirar, escoltar i aprendre: el camí per potenciar una bona comunicació	143

Annexes

BIBLIOGRAFIA DE LES ACTIVITATS UTILITZADES PER ELABORAR EL MANUAL	145
ANNEXES	A-1
ANNEX A: INFORMACIÓ TEÒRICA DE REFERÈNCIA	A-1
A.1. (DES)IGUALTAT DE GÈNERE	A-2
A.1.1. Rols de gènere, estereotips de gènere i igualtat de gèneres	A-2
A.1.2. Societats patriarcals i desigualtat de gèneres	A-5
A.1.3. La (des)igualtat de gèneres a Espanya	A-13
A.2. VIOLÈNCIA MASCLISTA EN LES RELACIONS AFECTIVES-SEXUALS	A-14
A.2.1. Què és la violència masclista	A-14
A.2.2. Què és la violència en les relacions afectives-sexuals	A-15
A.2.3. Abast del problema de la VRAS a nivell global, a Europa i a Espanya	A-20
A.2.4. Exposició dels nens i de les nenes a la VRAS	A-58
A.2.5. Què és la VRAS en les cites?	A-62
A.2.6. Prevenció primària de la VRAS	A-67
A.2.7. Com reconèixer l'abús	A-68
A.2.8. Com actuar davant la sospita/certesa d'abús o abandonament infantil i VRAS	A-72
A.2.8.1. Informar i/o derivar un cas d'abús o abandonament infantil	A-74
A.2.8.2. Informar i/o derivar un cas de VRAS	A-75
A.2.9. Referències	A-76
ANNEX B: EINES D'AVUACIÓ	A-81
B.1. QÜESTIONARI PREVI	A-81
B.2. QÜESTIONARI POSTERIOR	A-88
B.3. QÜESTIONARI DE SEGUIMENT	A-95
ANNEX C. EINES D'ELABORACIÓ D'INFORMES	A-100
C.1. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORME: Disseny de la implementació del taller	A-100
C.2. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORMES PER A LES SESSIONS: Descripció de les activitats realitzades al taller	A-104
C.3. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORME: Avaluació general del taller	A-108
ANNEX D. LECTURES COMPLEMENTÀRIES	A-112
D.1. Llista de lectures complementàries recomanades en anglès	A-112
D.2. Llista de lectures complementàries recomanades en castellà o català	A-113

ABREVIATURES

CEDAW	Convenció per a l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra les Dones
CCPM	Centres de Control i Prevenció de Malalties
FRA	Agència per als Drets Fonamentals de la Unió Europea
GEAR	G ender E quality A wareness R aising against IPV (nom del projecte en anglès)
OMS	Organització Mundial de la Salut
ONG	Organització No Governamental
SPI	Serveis de Protecció a la Infància
UE	Unió Europea
VBG	Violència basada en el gènere
VRAS	Violència en les relacions afectives-sexuals
VCD	Violència Contra les Dones
VD	Violència domèstica
VM	Violències Masclistes

AGRAÏMENTS

El projecte "Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence - II" GEAR (Acció de sensibilització per a la igualtat de gènere i la prevenció de la violència masclista (JUST/2013/DAP/AG/5408) es du a terme en el marc del Programa Daphne III de la Unió Europea, del qual n'ha rebut el suport econòmic.

Els quatre materials del Pack Didàctic GEAR són fruit de la revisió de la primera edició del GEAR against IPV Master Package, que es va desenvolupar en el marc del programa Daphne III de la Unió Europea: "Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence" (GEAR against IPV) (JLS/2008/DAP3/AG/1258).

Les activitats incloses en la primera edició del Pack Didàctic són fruit de la revisió de publicacions i materials desenvolupats per diverses organitzacions i professionals de tot el món. Volem manifestar el nostre agraïment a les autores, autors, editores i editors que han autoritzat l'ús, l'adaptació i la traducció de les activitats incloses en els seus materials.

La primera edició dels manuals del Pack Didàctic va ser revisada i avaluada per persones expertes de tot el món que han col·laborat de forma voluntària en el projecte. Volem expressar, per tant, el nostre agraïment als següents experts i expertes, per la seva aportació amb comentaris d'incalculable valor que han contribuït a millorar tots els materials:

- ♦ **Maria de Bruyn**, assessora sènior en polítiques, Ipas
- ♦ **Shanna Burns**, investigadora associada, CAMH Centre for Prevention Science
- ♦ **Regine Derr**, Institut de la Joventut d'Alemanya, Centre d'Informació sobre Abús Infantil i Desatenció
- ♦ **Amir Hodžić**, expert nacional per Croàcia
- ♦ **Maja Mamula**, experta nacional per Croàcia, psicòloga
- ♦ **Anna Markulin**, professora de cultura i filosofia croates
- ♦ **Lori Michau**, codirectora, Raising Voices
- ♦ **Artemis Pana**, consultora independent – Violència de gènere
- ♦ **Matina Papagiannopoulou**, sociòloga/criminòloga, membre científica especialitzada de la Secretaria General per a la Igualtat de Gèneres, Ministeri de l'Interior de Grècia
- ♦ **E. Lisa Price**, professora associada i psicòloga
- ♦ **David A. Wolfe**, titular de la càtedra RBC de Salut Mental Infantil del Centre per a les Addiccions i la Salut Mental de Canadà (CAMH) i professor de psiquiatria i psicologia (Universitat de Toronto)

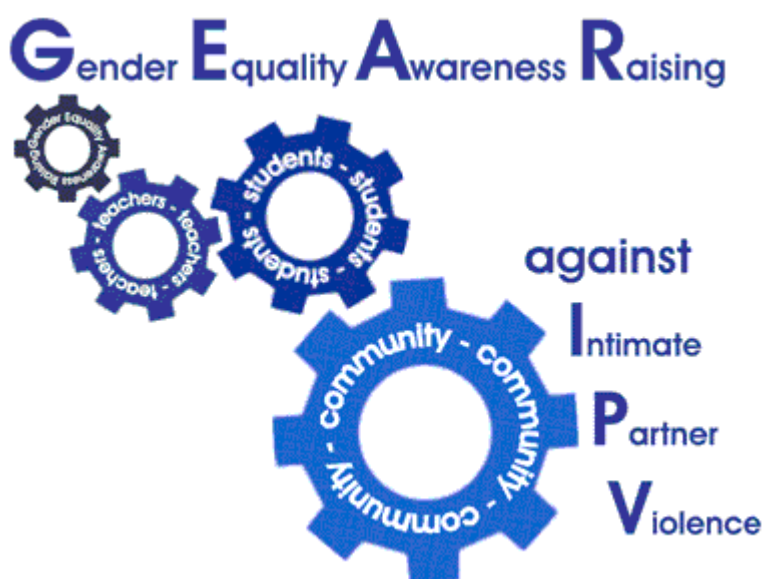
L'edició en català del Pack Didàctic GEAR ha estat revisada i avaluada de manera voluntària per expertes nacionals, a les quals també volem expressar el nostre agraïment per la seva valuosa aportació:

- ♦ **Mireia Bofill Abelló**, traductora i experta en gènere.
- ♦ **Zakia El Felk Drioui**, doctora en Física i professora de secundària.
- ♦ **Marisa Fernández Gálvez**, advocada especialitzada en gènere i violències masclistes.
- ♦ **Mercè Otero Vidal**, professora de secundària i activista feminista.
- ♦ **Nieves Prado Soto**, pedagoga social especialitzada en gènere i violències patriarcales.

Manual III:

**Manual per al
professorat**

Introducció

El material i les accions incloses al Pack didàctic **"Acció de Sensibilització per la Igualtat de Gènere i Prevenció de la Violència Masclista"** (GEAR) van adreçades a fomentar la **prevenció primària de la Violència en les Relacions Afectives-Sexuals (VRAS)** amb una **intervenció basada en l'àmbit educatiu** amb l'objectiu de sensibilitzar i deconstruir els estereotips de gènere establerts tant per l'alumnat de secundària com per al professorat. Més concretament, per tal de sensibilitzar l'alumnat amb els recursos que ofereix el GEAR, es facilita una formació específica per sensibilitzar i fomentar la capacitat del professorat perquè puguin implementar a l'aula programes de prevenció primària de la VRAS; aprofundint sobre les desigualtats de gènere i els efectes perjudicials dels estereotips de gènere. La deconstrucció d'aquests estereotips ajudarà a l'alumnat a desenvolupar una actitud de tolerància zero envers la violència a una edat relativament precoç, amb l'objectiu final de fomentar el desenvolupament de relacions saludables i d'igualtat entre el jovent.

El projecte va adreçat a l'alumnat d'ambdós sexes gràcies al desenvolupament d'un material de sensibilització, adient i adaptat a la seva edat, que facilita la capacitat de posar en dubte i reflexionar de manera crítica sobre els estereotips "heretats" culturalment, intengrant les diferències entre gèneres com a diferències individuals, més que com a característiques de superioritat d'un gènere sobre l'altre.

Per què és important la prevenció de la violència masclista en les relacions afectives-sexuals?

Des del moment del naixement, cada persona rep constantment de la seva família, de l'escola i de la comunitat molts missatges, explícits i implícits, que indiquen quin és el patró de feminitat i masculinitat "adient". Aquests missatges exerceixen pressió perquè les persones compleixin tot un seguit de funcions i expectatives que depenen d'aquest gènere socialment estructurat. I com més patriarcal és l'estructura d'una societat, més gran és la insistència en què les persones de diferent sexe adopten uns valors diferenciats. Així, nois i noies, homes i dones, atrapats dins dels seus estereotips de gènere, són induïts a acceptar i assumir els rols que els són imposats: el noi/home ha de ser sempre el vencedor, ha de tenir el control i ser fort, agressiu i competitiu, mentre que la noia/dona ha de ser sensible i emocional, tolerant, passiva i amb esperit de sacrifici. Amb aquestes percepcions ben establertes que condueixen a que un sexe sigui dominant sobre l'altre, no ens ha d'estranyar que la violència aparegui en les seves relacions afectives i sexuals. La paradoxa és òbvia: tots i totes, conscient o inconscientment, reforcem els estereotips socials que provoquen la violència alhora que lluitem per eliminar la violència de la nostra comunitat, sense ni tan sols copsar la connexió que hi ha entre els estereotips de gènere i la violència contra les dones i les noies.

Justament per aquest motiu, la prevenció d'aquest tipus de violència hauria de començar a la infància i, per tant, el sistema educatiu és l'escenari ideal per fer aquest esforç de manera progressiva, començant des de l'escola bressol i acabant per la universitat, o fins i tot com a aprenentatge al llarg de tota la vida. Evidentment, l'enfocament haurà de variar segons l'edat: a l'escola bressol i en els primers cursos de primària, l'esforç en prevenció de la violència hauria de centrar-se en el desenvolupament d'una personalitat sana, lliure de percepcions estereotipades dels gèneres (si assoleixen aquesta personalitat, no faran servir la violència com a mitjà d'afirmació personal ni acceptaran ser víctimes d'aquesta violència ni tampoc la toleraran en els seus entorns socials); en una etapa posterior, quan l'alumnat ha madurat, es poden introduir maneres d'exercir pressió social sobre el seu grup d'iguals per tal d'assolir el canvi social desitjat, en la direcció d'una tolerància zero.

S'ha seleccionat el professorat perquè pot tenir un paper clau en la implementació d'aquestes activitats de sensibilització a l'aula, ja que són les persones adultes que més a prop estan dels nens i nenes, després de les mares i els pares. Tot i així, si no han rebut una formació específica, és probable que la majoria del professorat comparteixi la mateixa visió estereotipada de gènere inherent a la població general, factor que constituiria una limitació important per dur a terme aquest paper clau. Per aquest motiu el projecte "GEAR" també inclou formació per al professorat que, a més de generar la capacitat i les aptituds adients, també posa l'èmfasi en deconstruir els seus propis estereotips de gènere i en reconèixer la importància de la implementació del projecte a l'aula. Atès que gairebé tota la infància i la adolescència van a escola, és imprescindible que s'ofereixin programes d'igualtat de gènere als centres educatius, com a mitjà de prevenció primària de la violència de gènere i la VRAS, impartits per professorat amb sensibilitat i formació adequada.

Volem remarcar que la recomanació anterior coincideix amb l'esperit de l'article 14 del *Conveni sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica* del Consell d'Europa (2011), on s'indica que aquest tipus de "material didàctic [...] adaptat a la fase evolutiva de l'alumnat" hauria d'estar inclòs no només "en els plans d'estudis oficials i en tots els nivells de l'ensenyament", sinó també "en les estructures educatives informals, així com en les estructures esportives, culturals i de lleure i en els mitjans de comunicació". Malauradament, a la majoria dels països de la UE –inclosos aquells que han participat en els projectes "GEAR against IPV" I i II¹– aquesta tasca no està inclosa en els plans d'estudis; el professorat no està ni sensibilitzat ni format, i com a resultat, els i les docents, a més de tenir percepcions de gènere estereotipades, tracten l'alumnat d'una manera discriminatòria segons el seu gènere, basant-se en aquests estereotips; i el que és més greu, en molts casos no són conscients que el seu comportament és discriminatori segons el gènere i sovint reforcen una conducta basada en rols de gènere estereotipats. El projecte "GEAR against IPV" vol contribuir a modificar aquesta situació sensibilitzant el professorat i fent-li de guia per ajudar-lo a identificar i deconstruir els seus propis estereotips de gènere.

Aquest projecte va adreçat a l'alumnat d'entre dotze i setze anys, però tots els i les professionals que han treballat en el desenvolupament d'aquest material comparteixen la forta creença que la tasca preventiva dirigida a deconstruir els estereotips de gènere hauria de començar el més aviat possible en l'àmbit escolar (és a dir, des de l'escola bressol); a més, consideren que el material del projecte GEAR és adient per a nens i nenes a partir de 12 anys, però gairebé totes les activitats dels mòduls dedicats als *Estereotips de gènere i igualtat de gèneres* i a les *Relacions saludables i no saludables* es poden fer servir amb nens i nene menors d'edat. Malgrat tot, a molts països encara hi ha una forta resistència per part de les autoritats educatives, que no consideren adient que els nens i nenes participin en aquest tipus d'intervencions i no autoritzen la realització de programes semblants, ni tan sols a primària; per tal de vèncer aquesta resistència, es va decidir que aquests països seguirien una estratègia inversa, és a dir, que la tasca preventiva s'iniciaria en un nivell educatiu més elevat, per després passar a edats inferiors.

Malgrat que als nens i les nenes se'ls inculquen estereotips de gènere des del seu naixement, i per tant és important començar a desmuntar-los el més aviat possible, a partir dels 14 anys entren en una edat decisiva perquè, en la majoria de països, és quan comencen o han començat a tenir relacions afectives-sexuals. El sistema educatiu pot ser un punt d'intervenció clau per proveir l'alumnat de la informació necessària i les aptituds que els permetran evitar cometre o patir VRAS i/o saber com reaccionar davant d'aquesta violència.

Després dels resultats obtinguts amb noies i nois de 14 anys en el marc del projecte GEAR-I, es farà una prova pilot de l'aplicabilitat del material amb l'alumnat, a partir dels 12 anys en el context del projecte GEAR- II.

---

¹ Àustria, Xipre, Croàcia, Alemanya, Grècia, Romania i Espanya

L'edició en català del Pack Didàctic GEAR

La versió espanyola, editada en català, del Pack Didàctic GEAR, està formada per quatre Manuals:

Manual I: Manual Marc Projecte GEAR.

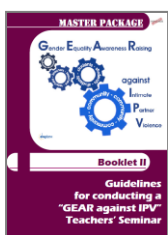
Manual II: Guia per a la realització d'un seminari GEAR de formació per al professorat.

Manual III: Manual per al professorat.

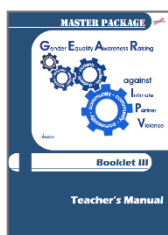
Manual IV: Quadern d'activitats per a l'alumnat.

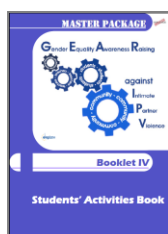
El Manual I presenta l'enfocament del projecte GEAR en el context sobre el qual es va desenvolupar el material, conjuntament amb suggeriments sobre com donar a conèixer el programa i el material, maneres d'adreçar-se als grups objectiu i idees per fer pressió en l'àmbit nacional amb accions específiques adreçades a incorporar els tallers GEAR als currículums dels centres de secundària.

El Manual II es va desenvolupar com a guia per a una formació uniforme, en la mesura del possible, del professorat d'un mateix país o de diferents països de la UE que vulguin endegar els tallers GEAR amb adolescents o infants a l'aula (o a un marc diferent).

El Manual III proporciona al professorat informació útil de referència, a més de pautes per organitzar un taller GEAR i una descripció pas a pas del procés per posar en pràctica, documentar i avaluar el taller a l'aula. La part central del Manual III consisteix en un recull d'activitats ja preparades per què es puguin realitzar a l'aula.

El Manual IV, va adreçat a l'alumnat i està estretament relacionat amb el Manual III, s'ha desenvolupat de tal manera que el professorat pugui disposar de fitxes de treball i materials ja preparats per a la realització dels tallers.

El Manual III i com fer-lo servir

El "Manual per al professorat", juntament amb el Manual IV "Quadern d'activitats per a l'alumnat", representen el nucli del material del projecte GEAR.

El contingut d'aquest manual ha estat desenvolupat sobre la base de l'edició revisada de l'edició en català del Pack Didàctic GEAR, 2015, realitzat dins el projecte DAPHNE "GEAR against IPV-II". En una propera edició del projecte s'espera desenvolupar la versió en castellà pel seu desenvolupament a d'altres comunitats autònomes d'Espanya. La primera edició del material es va crear per al projecte "GEAR against IPV" (2009 - 2010).²

Les principals fonts a partir de les quals es van seleccionar les activitats incloses a la part E van ser:

- ♦ Material de sensibilització rellevant desenvolupat i provat en el context de projectes DAPHNE anteriors^{3,4}
- ♦ Revisió de publicacions internacionals, a més de publicacions nacionals relacionades dels països participants⁵

Les activitats seleccionades s'han adaptat, combinat i complementat amb informació, fitxes i materials (inclosos al Manual IV). A més, tot el material ha estat objecte d'una segona revisió després de ser avaluat per expertes⁶, i l'edició en català dels Manuals III i IV també ha estat avaluada per grups de discussió amb professorat i alumnat.

La metodologia i les eines utilitzades per desenvolupar el material GEAR es descriuen detalladament al Manual I (capítol A.4).

Pel que fa a la metodologia per a la realització i avaluació dels tallers GEAR en l'àmbit escolar, com les eines d'avaluació i seguiment han estat adaptades especialment a les necessitats locals, sobre la base de l'experiència de la primera edició del projecte.

A qui va adreçat aquest manual?

Aquest manual està pensat per al professorat de secundària, amb o sense experiència en igualtat de gèneres i en qüestions de violències masclistes. Per tant, s'ha procurat que sigui el més accessible possible, i que al mateix temps proporcioni al professorat sense experiència la informació de referència necessària per preparar la realització dels tallers GEAR.

No obstant, també pot ser útil per a professionals que treballin amb nens i nenes, adolescents i joves sobre sensibilització en qüestions d'estereotips de gènere i violències masclistes, ONG, monitors i monitores de joves o personal dels serveis de salut que interactuï amb adolescents, ja que el manual ofereix –a més d'un recull d'activitats ben estructurada, seleccionades amb cura amb la col·laboració de diferents organitzacions i professionals de tot el món– tota la informació necessària sobre com organitzar i avaluar un taller GEAR.

² Per a més informació, visiteu les pàgines dels projectes GEAR against IPV I & II: www.gear-ipv.eu

³ *Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings* [JAI/DAP/2004-1/101/WY]

⁴ *PERSPECTIVE: Peer Education Routes for School Pupils to Enhance Consciousness of Tackling and Impeding women Violence in Europe* [JLS/2007/DAP-1/100]. Per a més informació visiteu la pàgina web del projecte: <http://www.perspective-daphne.eu/>

⁵ Descriu amb detall (en anglès) al Manual I del Pack Didàctic (capítol A.4.2) i a l'informe corresponent del projecte (www.gear-ipv.eu/node/26)

⁶ Descriu amb detall (en anglès) al capítol A.4.3 i l'Annex 1a del Manual I del Paquet Mestre (capítol A.4.2) i a l'informe corresponent del projecte (www.gear-ipv.eu/node/26)

Com fer-lo servir

El Manual per al professorat es proposa oferir un recull d'activitats i informació sobre com organitzar, posar en pràctica i avaluar un taller GEAR, i finalment elaborar-ne un informe. Consta de quatre parts:

Part A: resumeix **la finalitat i els objectius** dels tallers GEAR desenvolupats als instituts, a més d'informació sobre el grup objectiu, i les raons per les quals les escoles i el professorat s'hi haurien d'implicar.

Part B: ofereix informació sobre **com planificar, preparar, organitzar i documentar** un taller GEAR a l'aula.

Part C: informa sobre **com avaluar el taller GEAR** i per què cal fer una avaluació.

Part D: explica **com fer un seguiment i elaborar un informe** dels resultats d'un taller GEAR.

Part E: constitueix el contingut principal d'aquest manual, amb informació útil per al professorat i una descripció pas a pas del procés per dur a terme un taller GEAR a l'aula. Aquesta part consisteix en una recull d'activitats, dividides en **quatre mòduls** que tracten: la introducció i definició d'objectius, les qüestions dels estereotips de gènere, les relacions saludables i no saludables i la violència en les relacions afectives-sexuals.

Mòdul 1: Introducció i definició d'objectius

Mòdul 2: Estereotips de gènere i igualtat de gènere

Mòdul 3: Relacions saludables i no saludables

Mòdul 4: La violència en les relacions afectives-sexuals

Els quatre mòduls estan molt connectats entre sí, ja que cada un és un pas previ per als mòduls posteriors. Cada mòdul inclou principalment **activitats interactives** (p.ex. jocs de rol, treball en grup, pluja d'idees i debats, estudis de casos, treball artístic), l'ús de les quals es suggereix a fi d'assolir un aprenentatge més basat en l'experiència que els mètodes d'ensenyament tradicionals que encara s'utilitzen a les escoles. Totes les activitats fomenten la **participació** i l'**aprenentatge actius**, i es recomana que l'alumnat sigui formant un cercle amb les cadires, sense taules al davant.

Les activitats incloses en cada mòdul estan estructurades de la manera següent:

- ♦ *Breu introducció*
- ♦ *Objectius*
- ♦ *Durada*
- ♦ *Material i preparació*
- ♦ *Procés pas a pas*
- ♦ *Resultat esperat*
- ♦ *Recomanacions per al professorat (quan s'escau)*

La **"Durada"** de les activitats indica una durada mínima, i està calculada per a **un grup de 20-25 alumnes**. Tot i així, el temps estimat d'una activitat sempre està sotmès a adaptacions ja que depèn de diversos factors, com ara l'experiència del professor o professora, i si l'alumnat és més o menys actiu, a més de les dimensions del grup.

La part de **"Material i Preparació"** informa al professor o professora –tret dels materials i les preparacions necessàries per activitat– sobre les fitxes de treball o els materials que caldrà repartir a l'alumnat per a cada activitat. Tots **estan inclosos al Manual IV: Quadern d'activitats per a l'alumnat**, per això el Manual III està tan estretament vinculat al Manual IV.

La part **"Procés pas a pas"** ofereix al professorat una descripció detallada del procés que es recomana seguir per al desenvolupament de les activitats a l'aula.⁷ Inclou el màxim nombre possible de "formulacions literals" de les instruccions que el professorat hauria de donar a l'alumnat, a més de les preguntes per al debat; aquestes **"formulacions literals"** sempre estan **destacades amb lletres blaves** perquè es puguin localitzar fàcilment durant l'activitat i es distingeixin de les instruccions adreçades només a la professora o el professor mateix (lletres **negres**). Aquesta part normalment va seguida del **"Resultat esperat"** de l'activitat, que informa al professorat sobre quin resultat s'espera assolir amb l'activitat.

Aquestes últimes dues parts són un bon exemple del caràcter innovador d'aquest manual, ja que instrueixen el professorat no només sobre què fer, sinó, el més important, sobre com fer-ho, un aspecte que no es troba en altres manuals publicats fins ara.

El Manual per al professorat també inclou els següents annexos:

L'Annex A s'ha elaborat amb l'objectiu de promoure la sensibilització, el coneixement i la comprensió del professorat, ja que ofereix informació útil per als i les docents amb menor familiarització amb les qüestions relacionades amb els estereotips de gènere i les violències masclistes. Es recomana que el professorat sense experiència o sense formació faci una preparació prèvia llegint l'Annex A abans d'organitzar un taller i d'entrar a l'aula per dur-lo a terme.

L'Annex B inclou les eines d'avaluació que es recomana utilitzar per avaluar l'impacte i l'eficàcia dels tallers GEAR.

L'Annex C inclou les eines per elaborar els informes.

L'Annex D inclou dues llistes de lectures complementàries a) una de bibliografia recomanada en anglès i b) una altra de bibliografia recomanada en català i castellà.

---

⁷ Cal dir que es recomana a tot el professorat que adapti les activitats a les necessitats de l'alumnat i al seu context específic.

E. LES ACTIVITATS DEL TALLER GEAR

Aquesta part inclou les activitats i les instruccions per al professorat per dur a terme el taller GEAR a l'aula. La Part E es divideix en quatre mòduls:

Mòdul 1:	Introducció i definició d'objectius
Mòdul 2:	Estereotips de gènere i igualtat de gènere
Mòdul 3:	Relacions saludables i no saludables
Mòdul 4:	La violència en les relacions afectives-sexuals

El o la docent pot seleccionar activitats de diferents mòduls i combinar-les per dissenyar el seu propi programa d'activitats del taller. Tot i així, les activitats seleccionades s'han de realitzar en l'ordre en què es presenten els mòduls, ja que el mòdul 1 és la base del mòdul 2, el mòdul 2 és un requisit previ per al mòdul 3, que ho és al seu torn del mòdul 4. Per tant, s'ha de conservar i respectar la seqüència tant dels mòduls com de les activitats que s'inclouen a cada mòdul, tot i que es poden excloure, afegir i modificar/adaptar activitats.

A més, atès que les activitats d'aquest manual estan pensades per què puguin utilitzar-les persones experimentades i també sense experiència prèvia, els mòduls estan estructurats de manera que es puguin aplicar conjuntament o per separat, com a mòduls independents.

INTRODUCCIÓ I DEFINICIÓ D'OBJECTIUS

Resum del mòdul

Aquest mòdul introductori ofereix l'oportunitat d'informar l'alumnat de la finalitat i els objectius dels tallers GEAR. L'alumnat, juntament amb el professorat, establirà les normes bàsiques, identificarà les seves expectatives i les compararà amb la finalitat i els objectius del programa.

Objectius d'aprenentatge

Els objectius concrets d'aquest mòdul són:

- ♦ Establir i definir els objectius del taller
- ♦ Crear un entorn segur de confiança i respecte
- ♦ Recollir dades sobre els coneixements, les actituds i el comportament reconegut de l'alumnat en relació a la desigualtat de gènere, als estereotips de gènere i al problema de VRAS (per tal de fer l'anàlisi i l'avaluació de les necessitats)

Activitats

Activitat 1.1: El joc dels noms: el significat dels nostres noms

Activitat 1.2: Expectatives i objectius

Activitat 1.3: Normes bàsiques

Es recomana realitzar totes les activitats incloses en aquest mòdul, llevat de l'Activitat 1.1, que és opcional.

Activitat 1.1 El joc dels noms: el significat dels nostres noms

Adaptat de: Williams, S. (1994). Manual de capacitat de gènere de Oxfam (pp. 51-52). Oxfam Regne Unit i Irlanda.

Breu introducció

Aquesta és una bona activitat per introduir l'alumnat en el tema dels estereotips de gènere perquè fomenta que, els i les alumnes, explorin les implicacions de gènere dels nostres noms i els seus significats, que sovint reflecteixen els rols i les expectatives socialment acceptables.

Objectius d'aprenentatge

- ♦ Que les persones participants es coneguin (si encara no és així)
- ♦ Establir un ambient de confiança i respecte
- ♦ Explorar com el gènere es reflecteix en els noms
- ♦ Posar de manifest la diversitat dels entorns personals i culturals de procedència dels i les participants

Material i preparació

- ♦ Un full de papelògraf per penjar a la paret o estendre a terra (vegeu també el resultat previst d'aquesta activitat)
- ♦ Etiquetes identificatives: etiquetes autoadhesives on cada participant escriurà el seu nom
- ♦ Bolígrafs i retoladors

Procés pas a pas recomanat

- 1** Convidar el grup a seure formant un cercle
- 2** Repartir les etiquetes autoadhesives negres
- 3** **Instruccions:** *Escriuiu el vostre nom a l'etiqueta autoadhesiva i enganxeu-vos-la a la roba.* El professor o la professora també escriurà el seu nom
- 4** Pregunteu el seu nom a cadascuna i cadascun dels participants: *Ara, ens anireu dient per ordre el vostre nom i a continuació responeu a aquestes dues preguntes:*
  - ♦ *Quin seria el nom d'una persona de l'altre sexe que tingués el mateix nom que tu?*
  - ♦ *Quin és el significat del teu nom o amb què s'associa aquest? Saps per què els teus pares et van posar aquest nom? Hi alguna altra cosa que ens vulguis explicar al respecte?*
- 5** El professor o la professora escriu els noms de l'alumnat al paper que haurà penjat a la paret o estès a terra en dues columnes separades (nois - noies), cadascuna amb una columna buida al costat per apuntar els comentaris referents a cada sexe. Incloe-hi també el vostre nom (vegeu el resultat previst d'aquesta activitat).
- 6** Tingueu present que en moltes cultures el noms de pila reflecteixen diferències de raça o de casta, amb les conseqüents implicacions. En un breu debat identifiqueu l'especificitat de gènere dels noms, tot posant de manifest les associacions de gènere concretes que es desprenen del significat i l'origen dels diferents noms, tal com es descriu a continuació.

Activitat 1.1

DEBAT

- ♦ *Quina diferència hi ha entre els noms de les noies i els dels nois?*
- ♦ *Què tenen en comú els noms de noia? Quin és el significat dels noms de noia?* (per exemple, amabilitat, flors, obediència)
- ♦ *Què tenen en comú els noms de noi? Quin és el significat dels noms de noi?* (per exemple, fort, valent, heroi o guanyador)
- ♦ *Per què determinats noms només pertanyen a un dels sexes?*

Resultat esperat

Un cop acabada l'activitat, el resultat (papel·lograf) pot tenir l'aspecte següent:

NOIES		NOIS	
Comentaris	Noms	Noms	Comentaris
Flor	Cristina Margarida -	Cristian - David	Heroi bíblic-rei d'Israel

Consells per al professorat

Poseu èmfasi en el fet que, des del moment que naixem, i fins i tot abans, amb les ecografies, ens donen un nom que es formula tenint en compte el nostre sexe; la nostra identitat, així com les expectatives pel que fa al nostre comportament, ja han començat a prendre forma segons el nostre sexe.

En la majoria de cultures els noms femenins són diferents dels masculins. Fins i tot quan el nom sona igual, normalment té una manera d'escriure's masculina i femenina. Sovint el significat del nom és molt important. Per exemple, a un taller amb dones a Kènia, cada dona va explicar el significat del seu nom i per què els van posar aquest nom. Alguns noms feien referència al que feia la mare fins el moment de néixer la criatura, d'altres als rols de les dones o a la seva feina, o a la seva relació amb un parent home.

El debat hauria d'insistir en què els noms tenen connotacions de gènere, i els seus significats sovint reflecteixen els rols i les expectatives socialment acceptables. Per exemple, serà més freqüent que els noms femenins tinguin significats com "amabilitat", "flor delicada" o "obediència", mentre que els noms masculins és més probable que tinguin significats com "gran guerrer", "fort i valent" o "gran regal".

Activitat 1.2 Expectatives i objectius

Adaptat de: US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (p. 28). Washington, DC. Última consulta del 16 de març, www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Objectius d'aprenentatge

Informar l'alumnat dels objectius del taller i explorar les seves expectatives, que es compararan amb els objectius del taller.

Material i preparació

- ♦ Un paper mural separat en dues columnes
- ♦ Retoladors

Procés pas a pas recomanat

Durada 15'

- 1 Feu la següent pregunta al grup (i apunteu les respostes): *Quins **temes** creieu que tractarem en aquest taller, que es diu "Com construir relacions igualitàries i saludables"*
- 2 A continuació pregunteu (i apunteu les respostes): *Creieu que **guanyareu** alguna cosa amb la vostra participació en aquest taller i, en cas afirmatiu, què us sembla que guanyareu?*
- 3 A mesura que vagin responent, escriviu les respostes al paper mural en dues columnes, una per als temes a tractar i l'altra per a les expectatives (vegeu el "resultat esperat"):
- 4 Relacioneu les expectatives de l'alumnat amb els objectius del taller; si hi ha temes que no hagin esmentat o si han mencionat expectatives que el taller no cobrirà, expliqueu quins temes tractareu i quins no tractareu en el taller (vegeu també el "resultat esperat" d'aquesta activitat).
- 5 Tot això ho farem amb exercicis i activitats de treball en grup.
- 6 Responen les consultes o preguntes de l'alumnat.

Resultat esperat

El nostre objectiu és debatre com desenvolupar relacions saludables i equitatives. Parlarem sobre el què heu dit, i a més: (afegiu al paper mural allò que l'alumnat no hagi dit del següent)

- ♦ Estereotips i desigualtats de gènere
- ♦ Els rols de gènere de nois i noies: què significa per a una persona ser un noi o una noia en la nostra societat
- ♦ Què és una relació saludable i una no saludable
- ♦ Qüestions de violència en les relacions afectives-sexuals
- ♦ Formes de violència en les relacions afectives-sexuals i senyals d'alerta
- ♦ Què pot fer un o una adolescent si es veu implicat/da en una relació violenta?
- ♦ Què pot fer per ajudar a un amic o amiga víctima de violència o agressor

Al final, l'activitat tindrà l'aspecte següent:

Taller: Com construir relacions igualitàries i saludables	
Temes	El que guanyaré és:
1...	1...
2...	2...

*També es pot fer servir aquest títol: "Crear relacions afectives-sexuals saludables" o "Crear relacions saludables entre sexes"

ESTEREOTIPS DE GÈNERE I IGUALTAT DE GÈNERE

Resum del mòdul

Aquest mòdul es divideix en dues unitats:

- a) Estereotips de gènere i masculinitats versus feminitats
- b) Societats patriarcal

El seu contingut introdueix els conceptes d'estereotips de gènere i de rols de gènere, i anima l'alumnat a entendre'n el significat, a debatre les diferències entre gènere i sexe, a qüestionar-se els supòsits normalment acceptats sobre la construcció de gènere, a investigar els rols socials de les persones del seu entorn, les expectatives que les altres persones tenen respecte d'elles o d'ells, com a noies o com a nois, el procés de formació d'aquestes expectatives de gènere i com aquestes afecten les seves vides i influeixen en les seves decisions.

En altres paraules, les activitats d'aquesta secció tenen com a objectiu prevenir que s'estableixin percepcions estereotipades dels rols de gènere o modificar les ja establertes, i alhora modelar les conviccions que són essencials per arribar a establir unes relacions afectives i sexuals saludables. Mitjançant les activitats vivencials adients i adaptades a l'edat que es presenten a continuació, es convidarà l'alumnat a avaluar i qüestionar els estereotips "heretats" culturalment i a considerar les diferències entre les persones d'un i altre sexe com a diferències individuals, més que com a característiques de superioritat d'un sobre l'altre.

* Ambdues parts inclouen diverses activitats i algunes tenen el mateix objectiu. No cal es duguin a terme totes les diferents activitats que tenen el mateix objectiu, sinó que s'en pot fer una selecció.

La majoria de noies i nois, igual que la població adulta, no són conscients de l'efecte que tenen els rols de gènere dictats socialment en les seves vides, ni del fet que en realitat aquests rols es podrien canviar ja que estan determinats socialment. La clau del canvi social i de la prevenció de la violència masclista rau en comprendre que els rols de gènere són constructes socials. És fonamental que totes i tots els participants entenguin el concepte de gènere social perquè constitueix la base d'aquesta formació i és necessari per entendre els mòduls següents. Aquest mòdul anima els nois i les noies a explorar les expectatives relacionades amb el gènere a les quals han de respondre segons els indiquen la seva família, la societat i els mitjans de comunicació.

Els objectius d'aquest mòdul són permetre que l'alumnat arribi a:

- ◆ Descriure les diferències entre sexe i gènere
- ◆ Explorar les seves creences sobre què significa ser un noi o ser una noia a la societat on viuen
- ◆ Descriure i identificar els estereotips i les desigualtats de gènere, i els rols socials de nois i noies
- ◆ Entendre els rols i els estereotips de gènere que la societat crea i imposa
- ◆ Reconèixer-ne els beneficis i els costos per als nois/homes i per a les noies/dones
- ◆ Entendre com els rols de gènere contribueixen a la violència de gènere
- ◆ Reconèixer els beneficis de desmuntar aquests estereotips i la manera de fer-ho
- ◆ Entendre la definició de societats patriarcals
- ◆ Entendre la relació entre societats patriarcals i violència contra les dones.

Unitat 1 - Activitats

Activitat 2.1.1 Com és ser noia... com és ser noi...

Activitat 2.1.2 Rols socials de gènere

Activitat 2.1.3 El que m'agrada/el que no m'agrada

Activitat 2.1.4 Homes, dones i societat

Activitat 2.1.5 Descobriment d'una mateixa o d'una mateixa

Activitat 2.1.6 El sexe i el gènere

Activitat 2.1.7 Acord i desacord

Activitat 2.1.8 Endevina: professions, rols i activitats d'homes i de dones

Activitat 2.1.9 I al final diu...

Activitat 2.1.10 Gènere, no sexe

Activitat 2.1.11 La caixa dels gèneres

Activitat 2.1.12 Home real i dona real

Activitat 2.1.13 Un pas endavant

Activitat 2.1.14 Mites sobre les dones, els homes i les seves conseqüències

Activitat 2.1.15 El camí de la vida

Activitat 2.1.16 Proverbis i dites

Activitat 2.1.17 Els estereotips de gènere

Activitat 2.1.18 La indústria de la publicitat

Activitat 2.1.19 La meva música

Activitat 2.1.20 La performativitat del gènere

Activitat 2.1.21 Joc de rol

Activitat 2.1.22 Imagina que...

Mòdul 2-Unitat 1

Unitat 2-Activitats

Activitat 2.2.1 Els beneficis de ser home

Activitat 2.2.2 Gràfic de poder

Activitat 2.2.3 Imatges congelades

Activitat 2.2.4 *Continuum* de comportaments perjudicials per a les noies i per als nois

Activitat 2.2.5 Comportament dominant

Mòdul 2-Unitat 2

Activitats de treball en grup

Exercici 1: "El gènere des de la perspectiva de la premsa" - Exercici 4. "El gènere des de la perspectiva d'Internet"

Exercici 2: "El gènere des de la perspectiva de l'escola" - Exercici 5: "Jocs de rol... sobre igualtat i... desigualtat"

Exercici 3: "El gènere des de la perspectiva dels mitjans audiovisuals"

Activitat 2.1.1 Com és ser noia...com és ser noi...

Adaptat de: Attawell, K., Bhagbanprakash, Dr., Dagar, R., *et al.* (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (p. 33). Londres: The Commonwealth Secretariat. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Durada: 30'-45'

Objectius d'aprenentatge

- ◆ Explorar les avantatges i desavantatges de ser un noi o ser una noia
- ◆ Explorar les actituds i les expectatives socials

Material i preparació

- ◆ **Targeta 1a** (per a nois) [paper de color groc]
- ◆ **Targeta 1b** (per a noies) [paper de color verd]
- ◆ Bolígrafs
- ◆ Full de papèl·lograf en blanc i retoladors (opcional)

Procés pas a pas recomanat

1

Repartiu les targetes impreses:

Per a les noies (targetes verdes):

- ◆ *Estic contenta de ser noia perquè...*
- ◆ *M'agradaria ser noi perquè podria...*

Per als nois (targetes grogues):

- ◆ *Estic content de ser noi perquè...*
- ◆ *M'agradaria ser una noia perquè podria...*

2

Instruccions per a l'alumnat: **completeu les frases a cada costat de la targeta: teniu tres minuts!**

3

Recolliu les targetes emplenades i torneu-les a repartir aleatòriament (de manera que cada participant tingui la targeta d'una altra companya o d'un altre company). Demaneu que les llegeixin en veu alta, en l'ordre següent:

- Estic content de ser noi perquè... (targetes grogues, part del davant)*
- M'agradaria ser noi perquè podria... (targetes verdes, part del darrere)*

Es poden apuntar les respostes en un paper mural mentre l'alumnat les va llegint.

4

Comenteu les semblances i les diferències: ***Els nois estan contents per les mateixes coses que voldrien fer les noies si fossin nois?***

A continuació hauran de llegir en veu alta les frases següents:

- Estic contenta de ser noia perquè... (targetes verdes, part del davant)*
- M'agradaria ser noia perquè podria... (targetes grogues, part del darrere)*

5

Comenteu les semblances i les diferències:

- ◆ ***Les noies estan contentes per les mateixes coses que els nois voldrien fer si fossin noies?***
- ◆ ***Les coses que fan contents els nois són semblants a les que fan contentes les noies?***

Comenteu amb l'alumnat les semblances i les diferències i recolliu totes les targetes.

Activitat 2.1.1.

Resultat esperat

S'espera que al final de l'activitat l'alumnat hagi donat respostes semblants a les dels exemples següents:

Estic content de ser noi perquè: Sóc més lliure que les noies Sóc més llest i més fort que les noies Smés llest i més fo ...	M'agradaria ser noi perquè podria: Ser més forta, lliure i independent Fer el que vulgui ...
Estic contenta de ser noia perquè: Sóc més madura que els nois Puc ser mare Les noies són més sensibles ...	M'agradaria ser noia perquè podria: Ser més sensible No m'agradaria ser una noia Podria saber que pensen les noies ...

Activitat 2.1.2 Rols socials de gènere

Adaptat de: Attawell, K., Bhagbanprakash, Dr., Dagar, R., *et al.* (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (p. 44). Londres: The Commonwealth Secretariat. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Breu introducció

Aquesta activitat ajudarà l'alumnat a explorar com els rols predefinitos que s'atribueixen a homes i dones poden limitar les oportunitats dels nois/homes i de les noies/dones.

Objectius d'aprenentatge

Explorar els estereotips de gènere i les seves conseqüències.

Material i preparació

- ♦ **Targeta 2a** (HOME)
- ♦ **Targeta 2b** (DONA)
- ♦ Full de papelògraf
- ♦ Bolígrafs i retoladors
- ♦ Cinta adhesiva

Procés pas a pas recomanat

Durada: 30'-45'

- 1** Cada estudiant rep aleatòriament una targeta (la meitat hauran de portar escrita la paraula "HOME" i l'altra meitat "DONA"). Per exemple, intenteu donar a la meitat dels nois targetes amb la paraula "HOME" i a l'altra meitat, targetes amb la paraula "DONA".
- 2** Instruccions per a l'alumnat: **Penseu en una paraula que caracteritzi un home o una dona (segons el què hi hagi escrit a la vostra targeta) i escriviu-la.**
- 3** Ningú ha de saber si la vostra targeta fa referència a un home o a una dona ni què hi heu escrit; **no deixeu que ningú ho vegi i tan bon punt hagueu acabat doblegueu el paper per la meitat!**
- 4** Quan hagin acabat digueu: ara aneu-vos **intercanviant les targetes fins que us digui "PROU".**
- 5** Dividiu l'alumnat en grups de set.
- 6** Ara, individualment, caminareu per la sala actuant com si fóssiu el que hi ha escrit a la targeta que us ha tocat (tenint en compte el gènere i la característica)
  - ♦ la resta del grup observarà i intentarà endevinar el gènere i la característica, **en 30 segons com a màxim**
  - ♦ la persona que intenta representar la característica té prohibit dir res fins que alguna companya o algun company hagi encertat la resposta correcta
  - ♦ passeu a la persona següent quan hagin trobat la resposta correcta o un cop passats els 30 segons sense que l'hagin encertada
- 7** Una persona de cada grup controlarà el temps. Cada participant apuntarà a la seva targeta si l'equip ha encertat o no el gènere i/o les característiques de cada persona, a més d'indicar el nombre de persones que han encertat les dues coses o no.

Activitat 2.1.2

DEBAT

Comenteu com els rols predefinits que s'atribueixen a homes i dones poden limitar les oportunitats dels nois/homes i de les noies/dones.

- 8** Com t'ha fet sentir la característica escrita a la teva targeta? Demaneu als nois i a les noies que han representat la mateixa característica que parlin per torns.
- 9** Apunteu els sentiments esmentats a un full del papelògraf, en columnes separades, una per als rols dels homes i l'altra per als de les dones.
- 10** Com t'has sentit quan t'han donat un rol predefinit i has hagut d'actuar segons aquest rol? Has sentit que això et limitava?
- 11** Recolliu les targetes.

Resultat esperat

El full del papelògraf d'aquesta activitat hauria de tenir un aspecte semblant a aquest:

Característiques predefinides i sentiments			
Característiques femenines		Característiques masculines	
Característica	Sentiment	Característica	Sentiment
Llesta	Superioritat	Fort	Poder
Maca	Incomoditat	Masculí	...
Sensible	...	Independent	...
Gelosa	...	Egoista	...
Cuidadosa	...		
...	...		

Activitat 2.1.3 El que m'agrada/el que no m'agrada

Adaptat de: Williams, S. (1994). Manual de capacitação de gênero de Oxfam (pp. 55-56). Oxfam Regne Unit i Irlanda.

Objectius d'aprenentatge

- ♦ Explorar les relacions entre els gèneres a les vides de les i els participants.
- ♦ Deixar que les persones participants s'expressin i parlin dels seus sentiments.

Material i preparació

- ♦ **Fitxa de treball 3a** (per a les noies).
- ♦ **Fitxa de treball 3b** (per als nois).
- ♦ Bolígrafs i retoladors.

Procés pas a pas recomanat

Durada: 30'-45'

1 Dividiu l'alumnat en grups petits, de 4-5 persones: cada grup estarà format només per nois o només per noies.

2 Repartiu una fitxa de treball per grup (per a noies o per a nois).

3 Instruccions per a l'alumnat: **Després de comentar-ho, apunteu a la primera columna coses que es consideren típiques/ adequades del vostre gènere:**

- 2 coses **que feu i que us agraden**
- 2 coses **que feu però que no us agrada fer**
- 2 coses **que no feu però que us agradaria fer**
- 2 coses **que no feu perquè no us agrada fer-les**

A la segona columna fareu exactament el mateix, però ara apunteu coses que es **consideren inadequades/ no típiques del vostre gènere**

4 Quan hagin acabat, digueu: **ara formeu un cercle.**

- Quin grup vol explicar el debat que heu tingut?
- Què és el que ens fa fer coses que no ens agraden o no fer coses que sí ens agraden?

5 Compareu les respostes dels nois amb les de les noies.

Activitat 2.1.3

Resultat esperat

Les fitxes de treball de l'alumnat haurien de tenir un aspecte semblant a aquest:

Exemple d'una fitxa de treball de les noies	TÍPIC DE NOIES/DONES	NO TÍPIQUES DE NOIES/DONES
Coses que faig i M'AGRADEN	1. tenir cura de mi i del meu aspecte 2. fer servir maquillatge 3. anar a comprar	1. fumar 2. dir paraulotes 3. ...
Coses que faig però NO M'AGRADEN	1. tenir cura de la casa 2. depilar-me 3. ...	1. enganyar 2. ...
Coses que no faig però M'AGRADEN	1. anar a comprar 2. ...	1. fumar 2. anar a la discoteca totes les nits...
Coses que no faig perquè NO M'AGRADEN	1. consumir drogues 2. ...	1. consumir drogues 2. prostitució

Consells per al professorat

Una alternativa a aquesta activitat podria ser la següent*:

- ♦ Repartiu fulls de diari aleatòriament sobre el terra de la sala.
- ♦ Expliqueu a l'alumnat que quan digueu la paraula "camineu" hauran de caminar per la sala el més de pressa possible però sense topar amb ningú. Quan digueu "persona a persona" hauran de posar-se sobre un full de diari. Només dues persones poden estar alhora sobre un mateix full.
- ♦ Expliqueu que a continuació direu una frase que podran comentar amb aquesta parella durant dos minuts en total. Passats els dos minuts, tornareu a dir "camineu" i podran tornar a caminar per la sala fins que digueu "persona a persona" i la segona frase, i així successivament.
- ♦ Demaneu que es passegin per la sala seguint aquestes instruccions i aneu dient per ordre les frases següents.

Frases a utilitzar:

- a) una cosa típica del meu gènere que m'agrada fer és...
  - b) una cosa típica del meu gènere que no m'agrada fer és...
  - c) una cosa que no és típica del meu gènere i que m'agrada fer és...
  - d) una cosa que no és típica del meu gènere i que m'agradaria fer sense sentir-me jutjat o jutjada és...
  - e) una cosa que espero que passi al llarg del taller és...
- ♦ Un cop comentades totes les frases, demaneu que formin tres grups de cinc i doneu un full del papelògraf gran a cada grup.
  - ♦ Un cop formats els grups, demaneu que escriguin les seves respostes i les comentin, i que recordin quines expectatives en relació al taller han sortit durant el debat.
  - ♦ Torneu a reunir tot l'alumnat en un sol grup i compartiu algunes de les respostes que han escrit.

* Amnistia Internacional. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. Londres: Amnistia Internacional. (Reproduït amb permís de © Amnesty International, 1 Easton Street, Londres WC1X 0DW, Regne Unit. Pàgina web: www.amnesty.org).

RELACIONS SALUDABLES I NO SALUDABLES

Resum del mòdul

Aquest mòdul té com a objectiu oferir a l'alumnat l'oportunitat de comentar les característiques de les relacions saludables i no saludables, i com els conceptes socials sobre els rols dels homes i de les dones estan relacionats amb la violència. Aquest mòdul és la base per al mòdul següent sobre violència en les relacions afectives-sexuals. Es tracta d'ajudar les i els participants a entendre el concepte de relacions saludables i no saludables, posar exemples i debatre aquesta qüestió.

Objectius d'aprenentatge

L'objectiu és que l'alumnat sigui capaç de:

- ♦ Entendre el fet de la violència a les relacions des d'una perspectiva de gènere, i comprendre les característiques de les relacions saludables i no saludables
- ♦ Detectar i identificar els seus propis comportaments i actituds saludables i no saludables en relació a l'altre sexe.

Aquest mòdul és important per als i les adolescents, tant si tenen com si encara no tenen una relació afectiva/sexual. Abans de començar el treball amb aquest mòdul, la dinamitzadora o el dinamitzador haurà d'explicar a l'alumnat els temes que es comentaran, fent servir la següent introducció:

"Cada persona té experiències diferents. Alguns i algunes de vosaltres potser encara no heu començat una relació, i d'altres potser n'heu tingut una durant força temps. El que comentarem aquí és important per a tots nosaltres perquè tracta de com podem crear relacions saludables, felices i agradables. En aquesta sessió comentarem mitjançant els exercicis:

- ♦ *Les característiques de les relacions saludables i no saludables.*
- ♦ *Com podeu reconèixer si teniu o si un amic o amiga té una relació no saludable o violenta*
- ♦ *Com comunicar i solucionar problemes perquè les nostres relacions siguin saludables.*

En aquest moment és important recordar les normes bàsiques establertes a l'inici del taller.

Activitats

Activitat 3.1. Què és l'amor?

Activitat 3.2. Relacions adolescents

Activitat 3.3. Relacions saludables i no saludables: com reconèixer els senyals d'alerta

Activitat 3.4. Persones i coses

Activitat 3.5. Com afrontar un problema amb naturalitat

Activitat 3.6. Consciència corporal

Activitat 3.1 Què és l'amor?

Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croàcia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Última consulta del 26 de febrer de 2010 a <http://www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama>

Breu introducció

La gent jove que comença la seva primera relació afectiva-sexual sovint no té les habilitats i els coneixements necessaris per establir una relació de parella de qualitat i satisfactòria. És fonamental que no parlem només dels possibles resultats negatius d'una relació, sinó que també ajudeu les i els participants a conèixer millor els aspectes positius i els beneficis del fet de tenir una relació. La gent jove sol tenir dificultats per reconèixer els trets que caracteritzen una relació de qualitat

Objectius d'aprenentatge

Prendre consciència dels comportaments que fem servir per expressar amor cap a la parella.

Durada: 20'

Material i preparació

- ♦ Full de papelògraf
- ♦ Retoladors

Procés pas a pas recomanat

- 1** Dividiu les persones participants en grups petits (de 4 o 5 segons el nombre total de participants).
- 2** Demaneu que comentin en petit grup les qüestions següents:
  - ♦ Com actuem quan estimem algú (en una relació adolescent i no en la relació amb el pare o la mare, per exemple)?
  - ♦ Com demostrem que sentim atracció per la nostra parella i que l'estimem? Feu una llista del major nombre possible de comportaments que representen una mostra d'estimació cap a la parella.
- 3** Cada grup petit presentarà els resultats del seu treball al conjunt de participants. A continuació, podeu obrir un debat sobre què és l'amor i com l'expressem.

Consells per al professorat

La gent jove sol creure que la gelosia és un senyal d'amor i de passió, i la considera desitjable. Durant el debat, podeu tractar aquest tema. És important que poseu èmfasi en què la gelosia (és a dir, un comportament gelós) no és un senyal d'amor, més aviat pot ser un senyal d'advertència que podria indicar un comportament controlador i violent en una relació.

Activitat 3.2 Relacions adolescents

Adaptat de: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croàcia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Última consulta del 26 de febrer de 2010 a www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Durada: 30'-45'

Breu introducció

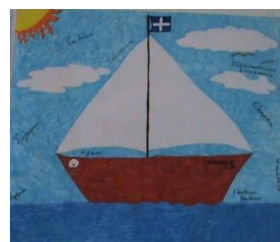
La gent jove que comença la seva primera relació afectiva-sexual sovint no té les habilitats i els coneixements necessaris per establir una relació de parella de qualitat i satisfactòria. És fonamental, que no parlem només dels possibles resultats negatius d'una relació, sinó que també ajudeu les i els participants a conèixer millor els aspectes positius i els beneficis. La gent jove sol tenir dificultats per reconèixer els trets que caracteritzen una relació de qualitat.

Objectius d'aprenentatge

Sensibilitzar sobre els factors que fan que una relació funcioni bé, així com aquells factors que poden contribuir a que fracassi.

Material i preparació

- ♦ Fulls de paperògrafs
- ♦ Retoladors
- ♦ Dibuix d'un vaixell sobre un full de paperògraf.

Procés pas a pas recomanat

- 1 Demaneu que provin de recordar una relació amorosa (encara que personalment no hagin tingut una relació de parella). Escriviu al paper mural la pregunta següent: **Què fa que la relació entre dues persones funcioni? Dediqueu** uns minuts a fer una pluja d'idees, mentre aneu apuntant les seves respostes al full de paperògraf.
- 2 Dibuixeu un vaixell al full del paperògraf com a representació d'una relació romàntica. Aquest vaixell representa una relació. **Igual que hi ha certes condicions que fan possible permeten que un vaixell navegui (per exemple, el mar, el combustible), una relació també necessita algunes condicions prèvies.** Demaneu que esmentin una condició que sigui necessària per a una relació (p.ex. respecte) i apunteu-la al buc del vaixell. Remarqueu que algunes coses poden destruir una relació, igual que un vaixell pot quedar malmès si xoca contra les roques. Demaneu que diguin una cosa que pot destruir una relació (p.ex. les mentides) i apunteu-la al dibuix sobre el mar, a sota del vaixell.
- 3 Dividiu la classe en grups petits i demaneu que tots els grups treballin sobre una relació adolescent. La seva tasca serà recordar relacions afectives que tenen els i les joves de la seva edat o que ells o elles mateixes tenen o han tingut. **Cada grup dibuixarà un vaixell i:**
  - ♦ escriurà 5 coses que fan que una relació funcioni (al buc del vaixell)
  - ♦ 5 coses que poden destruir una relació (al mar, sota el vaixell).
- 4 Quan els grups hagin acabat, poden ensenyar els dibuixos perquè els vegin la resta de participants. Acabeu l'activitat amb un debat. Possibles preguntes per al debat:
  - ♦ Què us crida l'atenció quan llegiu les coses positives i negatives escrites als dibuixos?
  - ♦ Quines qualitats són més difícils de trobar en una parella o en una relació?
  - ♦ Heu après alguna cosa nova amb aquesta activitat?

Resultat esperat

Els i les participants prendran consciència dels components que poden fer que una relació funcioni i sigui satisfactòria i d'aquells que la poden destruir.

Exemple del resultat obtingut durant el desenvolupament del programa a Grècia (en el marc del projecte "GEAR against IPV - I")

La violència en les relacions afectives-sexuals

Unitat 1: Sensibilització

Aquesta secció ajuda el professorat a identificar buits en els coneixements de l'alumnat sobre la violència en les relacions afectives-sexuals. La reacció d'una persona davant d'un problema depèn de la seva comprensió de la situació. Algú que entén la naturalesa de la violència en les relacions afectives-sexuals i per què no és acceptable, és més probable que la qüestioni i la condemni.

És un fet que només aconseguirem posar fi a la violència en les relacions afectives-sexuals si la societat sencera -dones i homes alhora- li planta cara i la considera inacceptable i un crim.

Objectius d'aprenentatge

Al final d'aquest mòdul, l'alumnat podrà:

- ♦ Entendre i descriure els conceptes clau en relació a la violència en les relacions afectives-sexuals
- ♦ Definir què és la violència en les relacions afectives-sexuals
- ♦ Identificar diferents tipus de violència (psicològica, física, sexual) i de comportaments abusius d'un membre d'una parella envers l'altra persona
- ♦ Identificar mites comuns, deconstruir-los explicant per què són mites i entendre la realitat
- ♦ Reconèixer els diferents senyals d'advertència d'aquest tipus de violència
- ♦ Descriure per què la violència en les relacions afectives-sexuals és una violació dels drets humans de les dones
- ♦ Examinar les conseqüències de la violència
- ♦ Saber com ajudar a una víctima i/o a un agressor
- ♦ Conèixer els serveis de suport que hi ha.

Abans de començar aquest mòdul, el professorat hauria d'explicar que comentaran amb l'alumnat els temes següents:

- ♦ La violència a les relacions, formes de violència i senyals d'alerta.
- ♦ Com reconèixer si teniu o si un amic o una amiga té una relació no saludable o violenta i què podeu fer si és així.
- ♦ Com comunicar i solucionar problemes a fi d'aconseguir una relació saludable.

En aquest moment és important recordar les normes bàsiques establertes a l'inici del taller. El tema de la violència en les relacions afectives-sexuals és extremadament delicat.

Activitats

Activitat 4.1.1. Definició i diferents tipus de violència en les relacions afectives-sexuals (VRAS)

Activitat 4.1.2. L'Anna i en Pau

Activitat 4.1.3. Històries de violència en la relació

Activitat 4.1.4. Casos de violència

Activitat 4.1.5. La roda del poder i del control i la roda de la igualtat

Activitat 4.1.6. Sensibilització del jovent per reconèixer senyals d'alerta que indiquin VRAS i maneres d'oferir ajuda

Activitat 4.1.7. Mite o realitat? sobre la violència

BIBLIOGRAFIA DE LES ACTIVITATS UTILITZADES PER ELABORAR AQUEST MANUAL

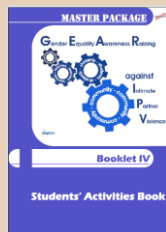
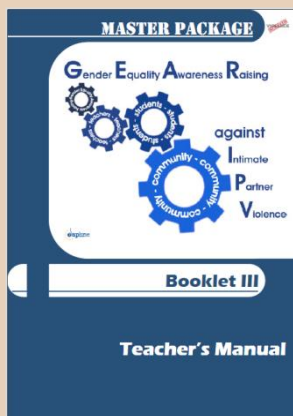
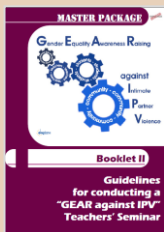
- Amnistia Internacional. (2004). *Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops*. Londres: Amnistia Internacional.
- Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). *Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People* (p. 33). Londres: The Commonwealth Secretariat. Última consulta del 5 de juliol de 2009 a www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html
- Bissuti, R., Wagner, G., Wölfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". *Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention*. Àustria: White Ribbon Àustria, Ministeri d'Educació. Última consulta de l'1 d'abril de 2010 a www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf
- Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). *Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence*. Croàcia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Última consulta del 26 de febrer de 2010 a nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentiskim-vezama/
- de Bruyn, M. & France, N. (2001). *Género o sexo: ¿a quién le importa?* Mòdul de capacitació en matèria de gènere i salut reproductiva per a adolescents i serveis que treballen amb joves . Chapel Hill: Ipas [Disponible a: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (en anglès), www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_A_quien_le_importa.aspx (en castellà)]
- Foshee, V., Langwick, S. (2004). *SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum*. MN: Hazelden Publishing and Educational Services
- Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). *El sexe i el gènere sota un vidre amplificador: manual sobre identitats, sexualitat i procés de socialització (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije)*. Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Última consulta de l'1 d'abril de 2010 a www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje
- Högger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). *Harmonie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag*. Suïssa. Fachhochschule Nordschweiz. download/gesundheit/unterrichtmaterial/harmonie.pdf
- Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAÍ & World Education. (2009). *Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health*. Río de Janeiro: Instituto Promundo. Última consulta del 30 de juliol de 2009 a 20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf
- Kivel, P. (2002). *The Power Chart Revisited*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf
- Kivel, P. (1998). *The Benefits of Being Male: An exercise inspired by the work of McIntosh, P. and adapted from Men's Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf
- Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). *Gender, Equality, Gender Justice (Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit)* Àustria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Última consulta de l'1 d'abril de 2010 a www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html

- Liz Claiborne Inc. (2006). *Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum* (p. 20). Liz Claiborne Inc. Última consulta del 5 de juliol de 2009 a www.loveisnotabuse.com/
- Liz Claiborne Inc. (2000). *What you need to know about dating violence: A teen's handbook* (pp. 20-22). EE.UU.: Liz Claiborne Inc. Última consulta del 20 de juliol de 2010 a www.loveisnotabuse.com/
- Media Awareness Network. (2010). *Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/gndr_s_tereo_body_image.cfm
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsigoti, A. (2008). *Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings*. Poster al XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, Xina, 7-10 de setembre, 2008.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S., Petridou, E. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer's Manual*. Atenes: Centre d'Investigació i Prevenció de Ferides (CEREPR), Departament d'Higiene i Epidemiologia, Escola de Medicina, Universitat d'Atenes.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S., Petridou, E. (2006b). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainee's Handouts*. Atenes: Centre d'Investigació i Prevenció de Ferides (CEREPR), Departament d'Higiene i Epidemiologia, Escola de Medicina, Universitat d'Atenes.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S., Petridou, E. (2006c). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Presentacions de PowerPoint*. Atenes: Centre d'Investigació i Prevenció de Ferides (CEREPR), Departament d'Higiene i Epidemiologia, Escola de Medicina, Universitat d'Atenes.
- Rothe, A., Bönold, F. (2006). *Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche*. Alemanya: Frauenakademie München e.V. (www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)
- Schad, U. (2006). *Männer, Machos, Memmen*. Múnic: Kreisjugendring München-Stadt. Última consulta del 9 de juny de 2010 a: www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmin.pdf
- Stachl-Astleithner, A., Henschl, M. (2006). *Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse*. Austria: Stadtschulrat für Wien. Última consulta de l'1 d'abril de 2010 a www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf
- The White Ribbon Campaign. (2007). *White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14*. Toronto: White Ribbon Campaign
- Fons de Nacions Unides per a la Infància (UNICEF) (2003). *Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse*. Fons de Nacions Unides per a la Infància (UNICEF). Última consulta del 20 de juliol de 2009 a: www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf
- US Agency for International Development. (2009). *Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response*. Washington, DC. Última consulta del 5 de juliol de 2009 a www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

ALTRES FONTS ELECTRÒNIQUES [PÀGINES WEB]

- ♦ *Active Learning: Gender and Song*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>
- ♦ *Alberta Health Services*. Última consulta el 10 d'abril de 2010 a: www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Font original: *Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health*)
- ♦ *Center for Relationship Abuse Awareness*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ♦ *Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.curriculum.edu.au/verve/_resources/Gender_stereotypes.pdf
- ♦ *Programa Daphne: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]*
- ♦ *Domestic Abuse Intervention Project in Duluth*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: www.duluth-model.org
- ♦ *Family Violence Prevention Fund*.
  - ♦ *Continuum of Harm to Women*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>
  - ♦ *Power Chart* (adaptat de Paul Kivel: www.paulkivel.com). Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>
  - ♦ *"The Gender Box / Act Like a Man"*, Paul Kivel. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
  - ♦ *Men Can Stop Rape*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>
- ♦ *Gender or Sex: Who Cares? Mòdul de capacitació en matèria de gènere i salut reproductiva per a adolescents i serveis que treballen amb joves*. Notes per la formació de formadors (disponible a: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Notes_for_Training_of_Trainers.aspx (en anglès) i a www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_a_quien_le_importa_Notas_para_capacitacion_de_capacitadores.aspx (en castellà))
- ♦ *Getting into the Mix, Oakland Men's Project*. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Última consulta del 15 de setembre de 2005 a http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPFResource_viewccb4.html?searchterm=None
- ♦ *Helpguide.org*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm
- ♦ *Men Against Sexual Assault*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html>
- ♦ *Men Can Stop Rape*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: www.mencanstoprape.org
- ♦ *Metropolitan Center for Women & Children*: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf
- ♦ *Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: www.michigan.gov/documents

- ◆ *Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: <http://www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm>
- ◆ *Myths and realities for rape*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: <http://www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths>
- ◆ *Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a:
  - ◇ www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
  - ◇ www.ocadsv.com/red.htm.
  - ◇ www.ocadsv.com/dvmyths.htm
- ◆ *Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil*, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>
- ◆ *Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence*. Última consulta del 10 d'abril de 2010 a: <http://www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118>
- ◆ *Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc. Stop Violence against Women*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: <http://www.stopvaw.org>
- ◆ The Oakland Men's Project
- ◆ *The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum*. Activitat: "Act Like a Man/Act Like a Lady". Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: <http://www.genderequity.org/book/contents.html>
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a:
  - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
  - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk
  - ◇ Activitat "Boys Will Be Boys?": www.whiteribbon.ca/
- ◆ *Women's Rural Advocacy Programs*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a: www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ *Women's Rural Advocacy Programs*. Última consulta del 15 de setembre de 2005 a:
  - ◇ <http://www.letswrap.com/>
  - ◇ *Battering: The Facts*: www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (última consulta del 15 de setembre de 2005)
- ◆ *Choose – Respect*: www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp
- ◆ [www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;](http://www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/)
- ◆ www.stopvaw.org/
- ◆ [www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;](http://www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/)
- ◆ *WRC Canada*, www.whiteribbon.ca disponible a: www.eurowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm, última consulta el 12.04.2010

ANNEXES

ANNEXES

ANNEX A: INFORMACIÓ TEÒRICA DE REFERÈNCIA

A.1. (DES)IGUALTAT DE GÈNERE

- A.1.1. Rols de gènere, estereotips de gènere i igualtat de gènere
- A.1.2. Societats patriarcals i desigualtat de gènere
- A.1.3. La (des)igualtat de gènere a Espanya

A.2. VIOLÈNCIA MASCLISTA EN LES RELACIONS AFECTIVES-SEXUALS

- A.2.1. Què és la Violència Masclista?
- A.2.2. Què és la Violència en les Relacions Afectives-Sexuals (VRAS)?
- A.2.3. L'abast del problema de la VRAS a nivell global, a Europa i a Espanya
- A.2.4. Exposició dels nens i les nenes a la VRAS
- A.2.5. Què és la VRAS en les cites?
- A.2.6. Prevenció primària de la VRAS
- A.2.7. Com reconèixer l'abús
- A.2.8. Com actuar davant la sospita/certesa d'abús o abandonament infantil i VRAS
  - A.2.8.1. Informar i/o derivar un cas d'abús i/o abandonament infantil
  - A.2.8.2. Informar i/o derivar un cas de VRAS
- A.2.8. Referències

ANNEX B: EINES D'AVALUACIÓ

- B.1. QÜESTIONARI PREVI
- B.2. QÜESTIONARI POSTERIOR
- B.3. QÜESTIONARI DE SEGUIMENT

ANNEX C. EINES D'ELABORACIÓ D'INFORMES

- C.1. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORMES: Disseny de la implementació del taller
- C.2. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORMES PER A LES SESSIONS:
  - Descripció de la implementació de les activitats del taller
- C.3. FORMULARI D'ELABORACIÓ D'INFORME: Avaluació general del taller

ANNEX D. LECTURES COMPLEMENTÀRIES

- D.1. Llistat de lectures complementàries recomanades en anglès
- D.2. Llistat de lectures complementàries recomanades en castellà i català

A-1

A-2

A-2

A-2

A-5

A-13

A-14

A-14

A-15

A-20

A-58

A-62

A-67

A-68

A-72

A-74

A-75

A-76

A-81

A-81

A-88

A-95

A-100

A-100

A-104

A-108

A-112

A-112

A-113

ANNEX A. INFORMACIÓ TEÒRICA DE REFERÈNCIA

A.1. (DES)IGUALTAT DE GÈNERE

A.1.1. Rols de gènere, estereotips de gènere i igualtat de gènere

Què és la igualtat de gènere?

La igualtat de gènere és "l'igual empoderament i participació tant d'homes com de dones en tots els àmbits de la vida pública i privada". Tot i així, "això no implica que ambdós sexes siguin iguals, sinó que tenen els mateixos drets i dignitat" (Consell d'Europa, 2009, p. 237). "Durant més de cent cinquanta anys, el moviment d'emancipació de la dona s'ha centrat en eliminar la discriminació generalitzada que vivia la majoria de les dones i en aconseguir una participació més equitativa d'homes i dones en la vida de la comunitat. En conseqüència, les vides de la majoria de les dones u els homes avui dia són molt diferents a les de un segle enrere". Àrees de progrés per a les dones (Consell d'Europa, 2009):

- ♦ igual accés a l'educació
- ♦ ingrés massiu de les dones al mercat laboral
- ♦ la posició econòmica de les dones
- ♦ distribució de les feines de la casa i l'atenció dels infants
- ♦ estructura familiar
- ♦ cultura jove
- ♦ noves tecnologies de la informació i la comunicació.

"Malgrat hi ha hagut un progrés significatiu respecte a la igualtat de gènere[...],hi ha una sèrie d'obstacles per fer-la efectiva que continuen sent una realitat a Europa" (Consell d'Europa,2009).

Què és el gènere?

El sexe i el gènere no són el mateix: el sexe és un fet biològic (gairebé tots els éssers humans neixen amb un dels dos tipus diferenciats biològicament: una nena o un nen (Consell d'Europa, 2009). El gènere, en canvi, és un constructe social; fa referència a aquelles característiques dels homes i les dones que estan socialment determinades en comparació amb aquelles que estan determinades biològicament. És a dir:

- ♦ El "sexe" fa referència a les característiques biològiques que defineixen els homes i les dones
- ♦ El "gènere fa referència al rols, comportaments, activitats i atributs construïts socialment que una societat determinada considera apropiats per als homes i per a les dones.

En altres paraules (OMS,2010): "mascle" i "femella" són categories de sexe, mentre que "masculí" i "femení" són categories de gènere.

Alguns exemples de característiques del sexe són:

- ♦ Les donen tenen pits i poden alletar, i els homes no.
- ♦ Els nois tenen testícles, i les noies no.

Alguns exemples de característiques del gènere són:

- ♦ Als Estats Units (i a la majoria de països), les dones guanyen menys diners que els homes per fer la mateixa feina.
- ♦ A la major part del món, les dones fan més tasques domèstiques i de cura que els homes.
- ♦ A l' Aràbia Saudita els homes poden conduir i les dones no.

Els rols de gènere es construeixen a partir de la socialització que rep la influència no només de "la família, l'escola i la feina, també dels mitjans de comunicació, les tecnologies de la informació, la música i el cinema. Tant les forces de socialització tradicionals com les noves preserven i transmeten els estereotips de gènere (Consell d'Europa, 2009, p. 238).

Estereotips de gènere

Des del naixement, cada persona rep constantment de la seva família, de l'escola i de la comunitat un multitud de missatges explícits i implícits que indiquen el patró de feminitat i masculinitat "adient". Aquests missatges exerceixen pressió per complir diverses funcions i expectatives que sorgeixen segons el seu gènere socialment estructurat. A més, a les societats patriarcals, els valors que s'espera que adoptin les persones remarquen les diferències entre els homes i les dones (Petroulaki *et. al.*, 2008).

Sota aquestes condicions, els homes i les dones estan "atrapats/des" en els seus estereotips de gènere són convençuts perquè acceptin i s'esforcin per complir aquests rols d'oposats que se'ls imposa (p.ex. l'home ha de ser sempre el "triomfador", ha de "tenir el control", ser "agressiu" i no acceptar mai un no per resposta, mentre que una dona ha de ser "sensible", "solicita" i "sacrificada". Amb aquestes percepcions ben establertes, no és estrany que la violència en les relacions afectives-sexuals (VRAS) aparegui en les relacions.

A més, normalment la gent considera el sexe d'una persona un factor de predicció important de les seves habilitats, interessos i comportament, i sovint es dona per fet que si sabem el sexe d'una persona sabem molt d'ella. Però això no és veritat: sabent el sexe d'una persona, potser sabrem molt d'ella en termes biològics, però sabrem molt poc o res sobre les habilitats, interessos, comportament, etc. d'aquesta persona.

La societat reforça els estereotips de gènere tradicionals. Als mitjans de comunicació, per exemple, la dona apareix principalment com a cuidadora o "símbol sexual", mentre que l'home normalment es retrata com a creatiu, fort i llest. Mentre que els mitjans de comunicació destaquen "el poder i els èxits de l'home, la dona normalment primer és avaluada per la seva aparença" (Consell d'Europa, 2009). Així, els mitjans de comunicació (p. ex. la televisió, la ràdio, les revistes, el cinema) i moltes altres formes de comunicació actuals (p. ex. internet, Facebook) preserven i transmeten els estereotips sobre els homes i les dones, els nois i les noies.

A més dels mitjans, la família i l'escola també són responsables de preservar i reforçar els estereotips de gènere. Un estudi que analitzava l'hipotètic efecte dels estereotips de gènere del professorat en les seves impressions de la competència i l'esforç del seu alumnat en matemàtiques va demostrar que, en general, les percepcions del professorat eren coherents amb les diferències de gènere: els nois tenen més recursos de desenvolupament en matemàtiques (Tiedemann, 2002). Els nois solen ser afavorits a les classes de matemàtiques per les percepcions estereotipades del professorat sobre les diferències de gènere. Tant el professorat com els pares i mares tenen visions diferenciades de gènere de les habilitats acadèmiques dels infants.

És més habitual que el professorat i els pares i mares felicitin els nois si són dinàmics, forts, agressius, independents i competitius, mentre que les noies reben una valoració positiva si són obedients, amables, simpàtiques i passives (Consell d'Europa, 2009). També és un fet que els estereotips de gènere i la discriminació no sempre són explícits, i es poden expressar amb missatges de comunicació verbal i no verbal. Les noies i els nois que no s'adapten a les expectatives dels estereotips socialment construïts de l'home i la dona normalment reben crítiques negatives, o pateixen assetjament, exclusió i discriminació, i per tant es desanima les noies i els nois a comportar-se i participar en activitats que no es consideren típiques del seu gènere.

Masculinitat i Feminitat^{1,2}

La masculinitat i la feminitat es defineixen de manera diferent a cada societat. La majoria de societats tenen determinades expectatives pel que fa al comportament dels nois i les noies, les dones i els homes.

La forma "dominant" de masculinitat fa referència a la definició que és acceptada per cada cultura i societat individual. La forma dominant de masculinitat de la majoria de societats occidentals implica ser fort, poderós, autoritari, protector, qui pren les decisions, qui té el control, heterosexual y sexualment actiu, per dir alguns trets. Cap home pot estar a l'alçada completament d'aquestes expectatives, i el preu de no assolir aquesta forma ideal de masculinitat podria ser un trastorn emocional i angoixa, por de ser considerat dèbil, femení o homosexual. A molts homes se'ls ensenya que ser home significa que han d'amagar els seus sentiments com el dolor, la por, les inseguretats, l'única emoció acceptable és la ràbia. És un preu molt alt per als homes, ja que es veuen obligats a reprimir el seus sentiments en comptes d'aprendre a gestionar-los d'una manera saludable. Quan es canalitzen altres emocions en la ràbia, és fàcil que la ràbia esdevingui violència contra una altra persona o contra sí mateixos. L'intent de reprimir o alterar els sentiments també pot portar a un comportament autodestructiu com el consum de drogues o d'alcohol. El fet d'aprendre des de ben petits a no expressar o, fins i tot, a no sentir les emocions podria provocar una habilitat reduïda per empatitzar amb el dolor d'una altra persona o impedir que l'home sigui capaç de considerar el dolor o les necessitats d'una altra persona igual d'importants que les seves, un factor addicional que causa VRAS.

D'altra banda, a les dones se'ls ensenya a ser passives, dòcils, atentes i sacrificades. Amb altres paraules, s'espera que les noies i les dones tinguin cura de l'altra gent, siguin amables, respectuoses i obedients; que es facin càrrec de la llar i les criatures, que siguin tímides i vesteixin amb discreció, que obeeixin els homes i controlin la seva sexualitat. Les "bones nenes" miren de no tenir relacions sexuals. Molts homes i dones mantenen els estereotips de gènere i accepten o consideren la violència masculista "normal" o determinada biològicament. Molta gent també considera que l'assetjament sexual de dones per part d'homes es deu a la incapacitat de l'home de controlar el seu impuls sexual, i que és responsabilitat de la dona no excitar l'home, si no sovint s'arriba a justificar que si un home la viola és culpa seva.

Creure i acceptar aquests estereotips pot portar a la VRAS. Quan un home sent que ha de "tenir el control", ser "agressiu" i "no acceptar un no per resposta", mentre que la dona sent que ha de ser "passiva", "sacrificada" i "sensible", és fàcil entendre com es poden produir diferents formes de VRAS.

Els mitjans de comunicació, inclòs el cinema, les sèries de televisió, les revistes, la publicitat, internet, la música, la literatura i la pornografia ajuden a reforçar els estereotips de gènere, a més d'influir tant en els homes com en les dones, nois i noies, perquè intentin adaptar-se a aquests estereotips. Un exemple concret és com es representen els "herois" al cinema: són forts, freds i fan servir la violència.

---

¹ Font: Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S., Petridou, E. (2006). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer's Manual*. Atenes: Centre d'Investigació i Prevenció de Ferides (CEREPR), Departament d'Higiene i Epidemiologia, Escola de Medicina, Universitat d'Atenes.

² Adaptat de:

◇ US Agency for International Development. (2009). *Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response*. Washington, DC.

◇ Attawell, K., Bhagbanprakash, Dr., Dagar, R., et al. (2001). *Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People* (p. 33). Londres: The Commonwealth Secretariat. Última consulta del 5 de juliol de 2009 a www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

A.1.2. Societats patriarcals i desigualtat de gènere³

La majoria de societats modernes es podrien considerar societats patriarcals (dominades pels homes), en el sentit que les principals institucions (partits polítics i el govern, les forces de seguretat, els sistemes legal i judicial, les empreses, els sistemes de salut i educació i els mitjans de comunicació) estan controlats en la seva majoria per homes.

Ésser un membre d'aquest grup dominant té beneficis, com rebre sous més alts i accedir a posicions amb més autoritat, una millor educació i més prestigi, poder i control en general.

Aquest tipus de sistema fa servir la violència i la intimidació com a mecanisme policial per tal de mantenir el poder i el control, a més de tots els privilegis que implica ser membre del grup dominant a la societat. Els homes aprenen a sentir-se amb el dret a certs privilegis i beneficis i, pel que fa a les dones, sovint inclou esperar que les dones respectin els homes i puguin satisfer les seves necessitats i desitjos. Aquesta sensació de tenir el dret és un dels motius pels quals els homes abusen de les seves companyes (per no "respectar" o satisfer les necessitats o expectatives), o d'assetjament sexual (creuen que les dones han de satisfer els desitjos sexuals dels homes).

Malgrat tot, els homes també paguen un preu per viure en societats patriarcals, ja que també hi ha jerarquies entre els homes definides per la categoria social, econòmica i religiosa, la raça, el nivell educatiu, la orientació sexual, l'edat, etc., que es mantenen intactes a través de l'ús de la violència i la intimidació.

Pocs homes són membres del nivell més alt de la jerarquia; la majoria pertanyen tant al "grup de poder" com al "grup oprimat", és a dir, tot i que un home té més poder que una dona, si és pobre, sense estudis, homosexual o jove, es considera amb una categoria inferior que la d'un home ric, amb estudis i heterosexual. Els nens s'inclouen en aquesta categoria perquè, tot i que se'ls ensenya que rebran privilegis quan es facin homes, com a nens encara estan subordinats als homes. Les jerarquies descrites amb anterioritat també s'apliquen als beneficis i privilegis rebuts, dels quals molts homes en són privats pels mateixos motius.

Tot i així, malgrat que aquestes diferències poden existir entre els homes, segueixen gaudint de més beneficis, privilegis i poder que les dones.

Els costos addicionals dels sistemes patriarcals per als homes són que els privilegis i el poder s'han de protegir, la qual cosa sovint porta a la violència o a l'amenaça de violència, no només contra les dones, sinó contra els homes amb una categoria més baixa en la jerarquia social o les nenes i nens. El preu emocional i psicològic existeix pel mateix motiu.

Una altra gran conseqüència per a tots nosaltres és que les societats patriarcals fan ús de la violència per tal de mantenir les desigualtats i l'opressió sobre la major part de la ciutadania. La discriminació basada en el gènere, la raça, la posició econòmica, la religió i l'orientació sexual és necessària per mantenir una societat patriarcal.

---

³ Petroulaki et al, 2006

Les dades més recents procedeixen d'una enquesta (FRA, 2014) feta l'any 2012 per la FRA (Agència de la Unió Europea pels Drets Fonamentals), a cadascun dels 28 Estats membres de la Unió Europea (UE-28). Aquesta enquesta és la primera en l'àmbit de la UE-28 i es va dur a terme a petició del Parlament Europeu per respondre a la necessitat d'obtenir dades sobre les experiències de violència masclista de les dones que fossin el més comparables possible entre Estats membres.

L'enquesta FRA

Identitat de l'enquesta als Estats membres de la UE-28

- **Títol:** Violència contra la dona: una enquesta a tota la UE
- **Responsable:** FRA – European Union Agency for Fundamental Rights
- **Mètode de mostreig:** mostreig aleatori en etapes múltiples estratificat a cada Estat membre (estratificació feta per regió geogràfica i caràcter urbà/rural)
- **Mostra:** **42.002 dones d'entre 18 i 74 anys** (entre 908 i 1620 a diferents Estats membres), de les quals **40.192 tenien parella** en el moment de l'entrevista o en qualsevol moment del passat:
  - 30.675 tenien parella en l'actualitat
  - 25.870 tenien parelles anteriors
- **Taxes de resposta:** 42,1% (entre 18,5% i 84,0% a diferents Estats membre)
- **Mètode de recol·lecció de dades:** Entrevista estructurada (per entrevistadores dones amb formació especial)
- **Període de recol·lecció de dades:** 2012, des de març-maig fins al juny-juliol (setembre a 2 Estats membres)

L'enquesta de la FRA (Agència de la Unió Europea pels Drets Fonamentals) és molt important perquè és la primera d'aquest tipus sobre violència contra les dones als 28 Estats membres de la Unió Europea³⁷, però també per altres motius:

- Es va posar molt èmfasi tant durant el desenvolupament de les eines d'investigació com en la formació dels investigadors que van fer les entrevistes estructurades
- Es va utilitzar la mateixa eina d'investigació i la mateixa metodologia sòlida i consistent a tots els Estats membres
- Les dades es van recollir a partir d'una mostra representativa de la població general de les dones d'entre 18 i 74 anys que viuen a cada Estat membre, de manera que és la primera vegada que s'ofereix l'oportunitat d'extrapolar dades a la població general de dones de la mateixa edat a cada Estat membre.
- Proporciona diferents mesures per a la majoria de tipus de violència contra les dones
- Proporciona, basant-se en els resultats, suggeriments de polítiques i intervencions adreçades a una prevenció primària, secundària i terciària de la violència contra les dones.

³⁷ Més informació sobre la investigació i tots els informes publicats fins ara disponibles al lloc web de la FRA: <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/survey-gender-based-violence-against-women>

Cal destacar des del principi que no seria adequat -ni metodològicament correcte- que la persona lectora comparés els resultats entre els diferents països, amb la intenció d'arribar a una conclusió sobre si l'abast de la violència masclista és més gran a uns països que a d'altres. Els motius pels quals aquesta comparació és impossible estan relacionats amb els factors que influeixen en el grau en què les dones que han patit agressions expliquen les seves experiències de violència, que no només són diferents segons el país, sinó que a més són molt difícils de mesurar. Aquest punt en concret es comentarà més endavant en aquest capítol.

Què es va mesurar

Tipus de violència i períodes de referència. L'enquesta FRA mesurava les experiències de violència física i sexual, assetjament sexual i assetjament a les dones exercit per diferents persones (parella actual o anterior o qualsevol altra persona), així com violència psicològica exercida per qualsevol parella (actual o anterior); la prevalença es va mesurar durant un període de referència llarg i un breu: el període llarg de violència fora de la parella era "des dels 15 anys" i per a la violència dins la parella era "durant la relació", mentre que el període de referència breu era en tots els casos "durant l'any passat (12 mesos abans de l'enquesta)".

A més, també es van mesurar les experiències de violència de les dones durant la infància (abans de fer els 15 anys): violència física i sexual exercida per qualsevol adult i violència psicològica per part d'un membre de la família o un altre parent adult.

Agressors. En el context de l'enquesta, es considera parella qualsevol persona amb la qual la persona enquestada està casada, conviu sense estar casada o comparteixen una relació (sense viure junts) en el moment de l'entrevista (actual) o en qualsevol moment del passat (anterior). La categoria d'agressors fora de la parella inclou qualsevol altra persona, home o dona, desconegut o conegut per la persona enquestada; es va demanar a les dones que informessin de la relació que tenien amb cada agressor conegut (company d'estudis, de feina, supervisor, client, professor, un membre de la família, un amic o un conegut, una cita).

La següent taula ofereix un resum general dels tipus de violència i d'agressors sobre els quals es va demanar informació a les persones enquestades, així com els períodes de referència durant els quals es va demanar que informessin de qualsevol cas de violència que poguessin patir.

Tipus de violència	Període de referència			
	Tota la vida des dels 15 anys	L'any passat (12 mesos)	Durant la relació (des dels 15)	Abans dels 15 anys (abús infantil)
Violència física	parella actual i anterior			Qualsevol persona adulta
	fora de la parella (qualsevol altra persona)			
Violència sexual	parella actual i anterior			Qualsevol persona adulta
	fora de la parella (qualsevol altra persona)			
Violència psicològica			parella actual i anterior	Membre adult de la família i/o parent
Assetjament sexual	Qualsevol persona (parella o no)			
Assetjament	Qualsevol persona (parella o no)			

Els principals resultats de l'enquesta FRA per cadascuna de les tipologies de violència esmentades es presenten a continuació.

Experiència de violència durant la infància

L'Agència de la Unió Europea pels Drets Fonamentals (FRA), amb l'intenció d'oferir proves sobre les experiències de violència de les dones durant la infància, avalua a l'enquesta FRA l'experiència de qualsevol forma de violència (física, psicològica, sexual) exercida per un agressor adult abans dels 15 anys.

Els resultats eren alarmants, ja que un **33%**, que correspon aproximadament a **61 milions de dones a la UE-28**, van declarar haver patit **violència física i/o sexual per part d'una persona adulta** abans dels 15 anys, mentre que un **10%** va informar d'experiències de **violència psicològica** per part de membres adults de la família. La preocupació augmenta si es té en compte que no es denuncien tots els casos, un fet inherent a totes les mesures realitzades amb informes fets per elles mateixes, degut a que és un tema delicat i a que les actituds culturals dominants poden desanimar les dones a informar (com a mínim en alguns països), així com el mitjà d'avaluació (record retrospectiu).

Tot i que la **violència física** ha estat la forma de violència més prevalent durant la infància que ha afectat a més de **50 milions de dones (27%)**, un nombre significatiu de dones (uns **21 milions**, que corresponen al **12%**) van declarar haver estat víctimes de violència sexual abans dels 15 anys. Simplement sumant els percentatges anteriors es veu clarament que un **6%** de les dones (és a dir, **11 milions**) ha patit **violència tan física com sexual** abans dels 15 anys.

Pel que fa a les **experiències de violència sexual**, un 8% de les dones van informar d'exposició als genitals masculins contra la seva voluntat, de les quals un 3% va declarar que aquest incident es va produir més d'una vegada; un 5% va patir tocaments als pits o els genitals contra la seva voluntat, de les quals un 2% va declarar que era un fet recurrent; un 3% de les dones es van veure forçades a tocar els genitals de l'agressor i un 1% (que correspon a 1,8 milions de dones) es van veure forçades a mantenir relacions sexuals abans dels 15 anys.

L'experiència de **violència sexual** durant la infància presenta tres característiques clares en relació amb altres formes de violència:

- hi ha una **gran variació** en les taxes de prevalença **segons el país** (de de l'1% a RO al 20% a FR i NL), que probablement es poden atribuir a actituds culturals, consciència general de què és violència i les polítiques nacionals,
- gairebé totes les dones (97%) que van patir abusos sexuals durant la infància declaren que els **agressors eren homes** i
- els **agressors** es van identificar amb diferència com a **homes fora de l'entorn familiar**: un 51% de les dones que havien patit violència sexual abans dels 15 anys van declarar que l'agressor era un desconegut, un 25% va assenyalar que era un conegut o un veí, un 3% va declarar que va patir l'agressió per part d'una figura d'autoritat (professor, metge, mossèn) i només un 4% el va patir d'un amic; el 17% va declarar haver patit abusos sexuals per part d'un familiar i el 8% per part del pare o una figura parental (pare adoptiu).

El gran contrast és que els autors de la **violència física i psicològica** durant la infància són principalment **de l'entorn familiar**. Els pares i mares s'identifiquen com els autors més comuns de violència física (59% de pares i figures parentals i 47% de mares i figures marentals) i psicològica (48% de pares i figures parentls i 51% de mares i figures marentals) contra infants menors de 15 anys; altres autors de violència física i psicològica eren homes de la família (10% u 11%), mentre que la violència física també va ser exercida per figures d'autoritat masculines i femenines (6% i 5%). És interessant veure que, pel que fa tant a la violència física com la psicològica, els resultats de l'enquesta indicaven que la majoria de comportaments violents són recurrents, la qual cosa indica que la infància està exposada repetidament a formes de violència física i psicològica. És més, la violència psicològica no és només inherent a qualsevol experiència

de violència física o sexual, també coexisteix amb experiències de violència física i/o sexual, de manera que agreuja la càrrega sobre el benestar dels i les menors.

Per explorar les **conseqüències** de les experiències violentes durant la infància **en la vida adulta**, es va preguntar a les dones sobre la seva salut i les seves relacions. Gairebé una de cada dues dones amb com a mínim amb una vivència de violència física o sexual abans dels 15 anys va considerar que el seu **estat de salut** era "dolent" o "molt dolent" (40%), i va declarar patir **malalties o ferides que limitaven la seva activitat diària** (44%) o es consideraven **incapacitats d'alguna manera** (49%).

Pel que fa a les seves relacions futures, l'enquesta va demostrar que, un cop més, l'**experiència de patir violència física o sexual durant la infància** es pot considerar un **factor de risc de victimització de VRAS** en l'edat adulta. En concret, el 35% de les dones que havien patit violència física per part d'una parella actual o anterior va declarar haver patit diverses situacions de violència física abans dels 15 anys, mentre que el percentatge corresponent a les dones que no han patit violència en la parella és del 18%. En la mateixa línia, el 30% de les dones que han patit violència sexual durant la seva relació actual o una anterior també van ser víctimes de violència sexual durant la infància (de les quals el 18% havien patit violència sexual més d'una vegada durant la infància), en comparació amb les dones que no havien patit abusos, de les quals el 10% afirmen haver patit violència sexual durant la infància (el 4% més d'una vegada). Una de les explicacions que ofereix l'informe de la FRA (2014, p. 137) per a aquests "cicles de violència" és que la "violència experimentada i presenciada durant la infància [...] pot 'normalitzar' un comportament violent", ja que els i les menors es familiaritzen tant amb aquests tipus de comportament que aprenen a considerar-los normals.

Per debatre!

Aquests resultats indiquen que l'abús infantil podria, de fet, ser un bon indicador que ens permetria identificar aquella nena de cada tres que corre un risc més elevat de VRAS durant la vida adulta (per intervenir preventivament al més aviat possible); al mateix temps, és important destacar que aquestes correlacions **no s'haurien de considerar de cap manera** un indicador que **existeix una relació causal** entre patir un abús durant la infància i l'edat adulta: en poques paraules, no totes les noies que han patit abusos durant la infància seran dones que patiràn VRAS, ni totes les noies que no han patit abusos estan segures de no patir-los quan siguin adultes. Exactament aquest és el motiu per el qual el projecte GEAR proposa **iniciatives de prevenció primària** per "construir relacions afectives-sexuals saludables entre els sexes" **adreçades a la població general d'infància i adolescència** (noies i nois) en comptes de adreçar-se només als grups que es consideren de més risc. També és coherent amb la recomanació de la FRA (2014, p. 137) de "prevenir aquests cicles de violència amb intervencions que es centrin en fomentar les relacions saludables. I que haurien de conscienciar que la violència és inacceptable, siguin quines siguin les circumstàncies".

Pel que fa a **l'exposició de la infància a la VRAS** (que també es considera un grup -nenes i nens- amb més risc de ser víctimes o autors de VRAS més endavant a la seva vida), l'enquesta revelava que el **73% de les dones amb criatures menors que afirmen haver patit algun tipus de violència** per part de la parella actual o anterior declaraven que les nenes i nens **estaven al cas dels incidents violents**. A més, de totes les dones amb criatures que tenen una parella (actual o anterior), el 7% declaraven que la seva parella **havia amenaçat amb endur-se les criatures** i el 3% amb **fer-los mal**, mentre que un 3% addicional declarava que **ja els hi havia fet mal als infants**.

Les dades sobre la violència durant la infància

suggereixen que...

Els resultats de l'enquesta de la FRA destaquen la necessitat urgent de revisar i reformar les polítiques de la UE i nacionals sobre l'exposició a múltiples formes de violència durant la infància. L'**abast de la violència declarada en el present estudi** està lluny del nombre d'agressions que es van **denunciar a les autoritats**. Aquesta diferència pot significar no només que els agressors queden impunes, també que les víctimes no tenen suports per ajudar-les amb la seva salut física i emocional. **S'han de revisar les legislacions nacionals** per tal de facilitar l'accés a la justícia ampliant els **terminis de prescripció** (límits de temps que restringeixen l'acusació), a més de garantir que en els casos de violència masclista contra la infància la solució escollida per protegir les nenes i nens **tingui en compte els millors interessos de l'infància** (és a dir, que s'allunyi a l'agressor i que la nena o nen estarà segur amb la persona protegintora que no violenta). A més, calen **programes i intervencions fetes a mida** per promoure habilitats per part dels pares i mares de famílies en risc i **relacions de gènere saludables als entorns escolars**. Per últim, s'ha de tenir en compte la **identitat dels agressors** per tipus de violència a l'hora de dissenyar els programes de prevenció.

Prevalença de la violència física i sexual

Per tal d'oferir un resum de l'abast i la naturalesa de la violència masclista contra les dones a la UE, l'enquesta de l'Agència de Drets Fonamentals (FRA) als 28 Estats membres dibuixen una imatge molt desfavorable: **Una de cada tres dones (33%)** a la UE-28 (18-74 anys) s'identifica com a víctima de **violència física i/o sexual** des dels 15 anys exercida per la parella o una altra persona; el **31%** d'elles ha patit **violència física**, i un **11% violència sexual**, i la suma de tots dos percentatges indica que el 9% ha patit **tant violència física com sexual**.

En termes absoluts³⁸, significa que **61,5 milions de dones** han patit violència durant la seva vida des dels 15 anys (gairebé **58 milions de dones han patit violència física** i **20,5 milions de dones han patit violència sexual**, mentre que aproximadament **17 milions** han patit **tots dos tipus de violència**).

³⁸ Extrapolacions fetes sobre la base de la població general de dones d'entre 18 i 74 anys (FRA, 2014, p. 33): "Segons la base de dades en línia d'Eurostat, 186.590.848 dones d'entre 18 i 74 anys vivien a la UE-28 l'1 de gener de 2013 (codi de dades demo_pjan, dades extretes el 16 d'agost de 2013, disponibles a: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)."

Aquests percentatges són terriblement elevats: per tal d'oferir una imatge viva de la magnitud, **seria com dir*** que **tota la població** (homes, dones i infants) **d'Itàlia** (60,8 milions) ha patit violència física i que **tota la població de Grècia i Suècia** ha patit **abusos sexuals** (11 i 9,6 milions), i no només això, també que 8 de cada 10 persones ha patit tant violència física com sexual.

* Extrapolacions fetes sobre la base de la població general (persones amb residència habitual a un país a dia 1 de gener de 2014) proporcionada per l'Eurostat. Última consulta el 25.4.2015, disponible a: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

Si examinem la **identitat dels agressors**, es pot concloure que la violència contra la dona és un fenomen estès a tota la UE-28 que afecta a tots els àmbits de la vida de les dones i a totes les formes de relació: de totes les dones que tenen o tenien un relació de parella, **una de cada cinc** (22%) declara haver patit **violència física i/o sexual per part de la seva parella** (un **26%** de les que tenien una ex parella i només un **8%** de les que tenien una **parella actual**), i una proporció idèntica (**22%**) de totes les dones afirmen haver patit **violència d'una altra persona**, que era desconeguda, coneguda o fins i tot un familiar.

La **gran diferència** observada en les taxes de prevalença **entre el comportament violent de les parelles anteriors i actuals** és un patró sistemàtic a l'enquesta FRA, que no només es repetia a tots els resultats, a més la diferència sempre apunta en la mateixa direcció: és a dir, les ex parelles eren declarades violentes amb molta més freqüència que les parelles actuals. Una possible explicació per a aquesta diferència podria ser que el percentatge sistemàticament més baix de dones que declaren haver patit violència per part de la parella actual es degui al fet que la gran majoria de parelles actuals són, de fet, no violentes, mentre que el percentatge més gran de dones que afirma haver patit violència per part de la seva ex parella només indica el motiu pel qual ja no estan amb aquestes parelles. Tot i així, una explicació alternativa -i potser més plausible- podria ser que les **dones pateixen la mateixa violència** per part de les parelles anteriors i les actuals, **però les dones que encara tenen una relació violència es resisteixen més a dir-ho** en comparació amb les dones que han abandonat al company violent. Si aquest és el cas, la prevalença de la violència per part de la parella actual es subestima de manera significativa, mentre que s'espera que la prevalença de la violència per part de les parelles anteriors representi una estimació més acurada de l'abast real del problema, tot i que aquesta mesura tampoc inclou tots els casos.

S'observa una **gran variació** en la prevalença al llarg de la vida (des dels 15 anys) de la violència física/sexual **entre els Estats membres**, que va des del 19% a Polònia fins al 52% a Dinamarca. També es van observar variacions semblants pel que fa als percentatges de prevalença de la violència exercida **per una parella** (des del 13% d'Àustria, Espanya, Croàcia, Polònia i Eslovènia al 32% a Dinamarca i Letònia) o **per una altra persona** (des del 10% a

Portugal i Grècia fins el 40% a Dinamarca); al mateix temps, una anàlisi més profunda va revelar una **correlació positiva força intensa** (coeficient de correlació=0.724, $R^2 = 0.524$) entre la violència dins i fora de la parella, la qual cosa indica que els països amb uns percentatges de prevalença més elevats de violència a la parella tendeixen a tenir percentatges més alts de prevalença també a la violència fora de la parella. Segons la FRA, aquesta correlació suggereix que hi ha un o més **factors subjacents** que influeixen de manera sistemàtica a cada país, ja sigui fins a quin punt la violència és exercida per diferents tipus d'agressors o fins a quin punt s'informa dels casos de violència, o tots dos. Segons la nostra visió, els factors subjacents, que varien segons el país, són la **igualtat de gènere** i la **tolerància de la violència contra la dona** a la societat.

Per debatre!

El que és cert és que les diferències entre els Estats membres pel que fa a percentatges de dones que han patit violència reflecteix societats amb **diferents nivells** de tolerància a la violència.

Tot i així, no és cert que els **percentatges més baixos de violència declarada** indiquin que un país té una **baixa tolerància** a la violència, que menys dones residents pateixin violència i no a l'inrevés; és a dir, uns percentatges més baixos de violència declarada poden també indicar que una societat té una **elevada tolerància** a la violència i, malgrat que un alt percentatge de dones pateixin violència, la proporció de dones que ho declaren és molt més baixa (ja sigui perquè socialment es considera inacceptable parlar obertament sobre temes de violència o perquè les dones no són conscients de que aquells comportaments són violents). De la mateixa manera, en una societat amb una **tolerància baixa o zero a la violència**, on una proporció igualment alta o fins i tot més baixa de dones pateixen violència però gairebé totes la declaren (perquè es considera socialment acceptable que una dona parli obertament sobre la violència), s'espera que els percentatges de violència declarada s'apropin molt més al nombre real de dones víctimes de la violència, i per tant ens ofereixen una imatge més precisa.

Segons la nostra visió, **és més probable que sigui el segon cas**, la qual cosa significa que quant menys tolerància té la societat a la violència contra les dones, més alta és la **prevalença de violència declarada**, i al contrari. Tot i que no és fàcil mesurar el **nivell de tolerància a la violència** en una societat determinada, és raonable suposar que és **inversament proporcional al nivell d'igualtat de gènere** que hagi assolit aquesta societat. Per demostrar aquesta hipòtesi, la FRA va investigar si hi havia alguna correlació entre les dues valoracions disponibles per a cadascun dels 27 Estats membres (inclosa Croàcia): els percentatges de prevalença durant tota la vida de VCD i i la puntuació a l'índex d'Igualtat de Gènere que ha desenvolupat l'EIGE. Tal i com hem avançat, es va observar una **correlació positiva prou forta** ($R = 0,714$, $R^2 = 0,510$) entre les dues puntuacions que indica que els Estats membre amb uns **valors més alts en l'Índex d'Igualtat de Gènere** també tendeixen a tenir una **prevalença al llarg de la vida (a partir dels 15 anys)** més alta de la violència física i/o sexual contra les dones.

La **prevalença anual** de violència física i/o sexual contra les dones entre els 18 i els 74 anys a tota la UE-28 era del **8%**, és a dir, gairebé **15 milions de dones**, amb un 7% i un 2% de dones que afirmen haver tingut experiències de **violència física i sexual** respectivament durant els últims 12 mesos abans de l'enquesta (que corresponen gairebé a **13 i 3,7 milions** de dones).

Per recordar!

Per il·lustrar la magnitud d'aquestes xifres, podem dir que **és com si** estiguéssim indicant* que, **durant un any, tota la població** (homes, dones i infància) de **Grècia i Croàcia** patís **violència física i/o sexual** (11 i 4,2 milions) o que durant els últims 12 mesos **tota la població d'Àustria i Irlanda** (8,5 i 4,6 milions) patís **violència física** i tota la població de **Lituània, Malta i Islàndia juntes** (2,9, 0,4 i 0,3 milions) patís **violència sexual**.

* Extrapolacions fetes sobre la base de la població general (persones amb residència habitual a un país a dia 1 de gener de 2014) proporcionada per l'Eurostat. Última consulta el 25.4.2015, disponible a: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

Pel que fa a la **identitat dels agressors**, el **4%** de les dones que han tingut una o més relacions afectives-sexuals van declarar haver patit violència física i/o sexual **per part de la parella** (el **3%** que havien tingut una parella **anterior** i el **3%** de les que tenien una parella **actualment**; a més, el **5%** de totes les dones de l'estudi va declarar experiències de violència física i/o sexual exercida per **una altra persona** (fora de la parella) durant l'any anterior.

Violència física

Després d'analitzar les diferents formes de violència física, es pot concloure que les **agressions** generalment es produeixen **repetidament** i es **caracteritzen per múltiples expressions d'accions violentes**.

Pel que fa als comportaments violents, independentment de la identitat de l'agressor, les dones tenen més probabilitats de rebre empentes (23%)³⁹, seguit de rebre bufetades (17%)⁴⁰, estirar els cabells (13%)⁴¹. Tot i així, una quantitat important de dones van declarar haver rebut cops de puny o cops amb un objecte contundent, o puntades de peu (10%)⁴², o que l'agressor hagi llençat un objecte dur (9%)⁴³, que els van colpejar el cap contra alguna cosa (4%)⁴⁴ o que l'agressor va intentar ofegar-les (4%)⁴⁵, cremar-les (1%)⁴⁶, o tallar, clavar un ganivet o disparar-les (1%)⁴⁷.

³⁹ Per la parella actual (5%), per una parella anterior (19%) i per una altra persona (13%)

⁴⁰ Per la parella actual (4%), per una parella anterior (15%) i per una altra persona (8%)

⁴¹ Per la parella actual (2%), per una parella anterior (10%) i per una altra persona (7%)

⁴² Per la parella actual (1%), per una parella anterior (9%) i per una altra persona (5%)

⁴³ Per la parella actual (2%), per una parella anterior (8%) i per una altra persona (4%)

⁴⁴ Per la parella actual (1%), per una parella anterior (5%) i per una altra persona (2%)

⁴⁵ Per la parella actual (1%), per una parella anterior (5%) i per una altra persona (1%)

⁴⁶ Per la parella actual (0%), per una parella anterior (1%) i per una altra persona (0%)

⁴⁷ Per la parella actual (0%), per una parella anterior (1%) i per una altra persona (1%)

Independentment de la identitat de l'agressor, de cada 10 víctimes de violència física gairebé 4 (38%) declaren haver experimentat només un d'aquests comportaments, més de tres (34%) declaren **2-3 comportaments violents** diferents i gairebé tres (**28%**) declaren **quatre o més comportaments d'aquest tipus**. Quan es té compte la identitat de l'agressor, aproximadament la meitat de les dones que havien experimentat violència física **fora de la parella** declaren un d'aquests comportaments, mentre que el **16%** declaren haver patit **quatre o més** comportaments violents diferents. De les dones que havien patit violència física per part de la parella (anterior o actual), van declarar només un comportament el 48% i el 33% (per part de la parella actual i anterior respectivament), mentre que els percentatges respectius de dones que indiquen que han patit quatre o més tipus de violència diferents de la seva **parella actual i anterior** són el **18%** i el **34%**.

Les experiències múltiples del mateix comportament violent eren declarades per 2-5 de cada 10 dones que havien patit violència fora de la parella (23-56% per als nou actes violents avaluats a l'enquesta), per 3-5 de cada 10 dones que havien patit abusos de la seva parella actual (31-55% per a diferents actes violents) i per 2-7 de cada 10 víctimes de les seves parelles anteriors (24-72% per a actes violents diferents). S'ha d'anar amb molta cura amb el resultat que assenyala que un 42% de dones que han rebut un cop de puny o un cop amb un objecte contundent, o puntades de peu per la seva **parella anterior**, declaren que l'incident es va produir **com a mínim sis vegades**. En paral·lel, unes proporcions igual de significatives de dones indicaven sis o més vegades en que la seva parella anterior les havia estirat dels cabells (39%), els hi havia donat empentes (37%), una bufetada (37%), havia llençat un objecte contundent contra elles (33%), havien colpejat el cap contra alguna cosa (28%), les havia cremat (19%), les havia intentar ofegar (18%) i els hi havia clavat un ganivet o disparat (11%). Força més baixos eren els percentatges de dones que declaraven sis o més incidents del mateix comportament violent, de les que havien patit les experiències esmentades per part de la parella actual (7-27%) o fora de la parella (9-20%).

Pel que fa a la **identitat de l'agressor**, el 20% de les dones amb una o més relacions afectives-sexuals declaren experiències de violència física per part de la parella (el **24%** de les dones amb la parella **anterior** i el **7%** amb la **parella actual**). El mateix percentatge de dones (20%) va declarar que **alguna altra persona** (fora de la parella) va ser l'autor de la violència física (avaluació durant tota la vida, des dels 15 anys). Pel que fa a la identitat de l'agressor en violència física fora de la parella, tres de cada deu dones (31%) va declarar que una persona desconeguda era l'agressor, mentre que una de cada tres víctimes (31%) també va identificar un familiar o un altre membre de la família (apart de la parella), la qual cosa reflecteix la gran magnitud de la violència masclista; també val la pena dir que la violència física sovint l'exerceix un company d'estudis (13%), un amic/conegut (19%), una altra persona coneguda (20%) o una cita (2%). Pel que fa al **sexe de l'agressor**, la majoria de les dones (67%) ha patit violència física d'**agressors homes**, mentre que el 26% de les víctimes de violència física fora de la parella des dels 15 anys afirmen que l'agressora era una dona i el 7% han patit abusos tant d'homes com de dones.

Sobre la base de les respostes de les dones sobre el **lloc on es van produir els incidents més greus de la violència física fora de la parella**, els **entorns de més risc** eren la casa de la víctima o d'una altra persona (30% i 9%), seguida d'escoles i llocs de treball (20%) i altres espais públics⁴⁸ (35%), altres espais exteriors (4%) o interiors (4%), el cotxe (1%) o un parc o un bosc (1%). Aquest resultat remarca que la seguretat a l'espai públic i privat de les dones de tota la UE és un tema preocupant.

---

⁴⁸ Al carrer, una plaça, un aparcament o un altre lloc públic (20%), una cafeteria, un restaurant, un bar, una discoteca o una botiga (11%), al transport públic (4%)

Violència sexual

El 11% de les dones de la UE-28 ha declarat haver patit **violència sexual** dins o fora de la parella des dels 15 anys, de les quals el 2% afirmen haver patit abusos durant l'anys anterior.

Pel que fa a les **diferents experiències violentes**, resulta alarmant comprovar que una de cada 20 dones ha estat violada⁴⁹ des dels 15 anys, mentre que una proporció més gran (6%) ha experimentat un intent de violació⁵⁰, han estat forçades a participar en una activitat sexual contra la seva voluntat⁵¹ i/o han accedit a fer-ho per por a què passaria si no ho fessin⁵².

En el mateix sentit que en el cas de violència física, les dones que han patit abusos sexuals normalment afirmen haver viscut aquestes experiències **més d'una vegada** des dels 15 anys. Això és cert especialment en el context de les relacions de company afectiu-sexual: els resultats proven que 1/4 dones que havien patit abusos sexuals quan l'agressor no era la seva parella (26-41% per a cadascun dels quatre actes violents avaluats) va patir el mateix comportament violent més d'una vegada, més de la meitat de les víctimes que havien patit abusos sexuals per part de la parella actual (52%-66% per als diferents actes violents) i més de dos terços de les víctimes que havien patit abusos d'una parella anterior (67%-74% per als diferents actes violents). Més impactants són els resultats que mostren que el **31%** de les víctimes **violades per la seva parella actual** i el **40%** de les víctimes **violades per les seves parelles anteriors** declaren haver viscut aquesta experiència **sis o més vegades**, mentre que la proporció respectiva de dones víctimes de violació **fora de la parella** es del **11%**.

Pel que fa la **identitat de l'agressor**, el **7%** de les dones que han tingut una o més relacions afectives-sexuals declaren haver patit **abusos sexuals per part de la seva parella anterior o actual**, mentre que el **6%** de totes les dones que van participar a l'enquesta van dir que havien patit abusos sexuals **fora de la parella** des dels 15 anys. Pel que fa a la identitat de l'agressor/s que exerceix/en **violència sexual fora de la parella**, tot i que el 23% de les dones han patit abusos sexuals per part d'un desconegut, **en la majoria de casos les dones van patir abusos sexuals per part d'algú que coneixien**, és a dir, un amic/conegut (27%), una cita (15%), un familiar (9%), algú de la feina (11%) o l'escola (7%) o una altra persona que coneixia (20%). De les dones que han patit violència sexual fora de la parella, **gairebé totes (97%) han patit abusos d'homes**; aproximadament una de cada deu declaren **múltiples agressors** (2 agressors per al 4% de les dones i 3 o més agressors per al 5% de dones que han patit abusos sexuals), la qual cosa suggereix que la "violació en grup" pot ser un problema més comú del que apareix oficialment als registres de delictes.

Pel que fa al **lloc on es va produir l'incident més greu de violència sexual fora de la parella**, la majoria d'incidents van tenir lloc a una casa (48%), inclosa la casa de la víctima (19%), a un lloc públic⁵³ (26%), un cotxe (11%), un parc o un bosc (6%), o algun altre lloc exterior (8%) o interior (7%), la qual cosa indica l'ampli ventall d'entorns on les dones es poden sentir greument amenaçades i desprotegides.

⁴⁹ Per la parella actual (1%), per una parella anterior (5%) i per una altra persona (2%)

⁵⁰ Per la parella actual (1%), per una parella anterior (5%) i per una altra persona (3%)

⁵¹ Per la parella actual (1%), per una parella anterior (5%) i per una altra persona (2%)

⁵² Per la parella actual (1%), per una parella anterior (6%) i per una altra persona (2%)

⁵³ Al carrer, una plaça, un aparcament o un altre lloc públic (12%), a l'escola o el lloc de treball (6%). A una cafeteria, un restaurant, un bar, una discoteca o una botiga (5%), al transport públic (2%)

Conseqüències de la violència física i sexual

L'enquesta de la FRA es centrava més en les dones que declaraven haver patit experiències de violència física i/o sexual per aprofundir en les conseqüències dels incidents més greus provocats per una parella anterior i/o actual, a més de fora de la parella. Concretament, es va preguntar a les dones sobre les conseqüències físiques o psicològiques després de l'incident i si es van posar en contacte o van rebre ajuda d'una sèrie d'institucions i organitzacions, inclosa la policia i els serveis de suport a la víctima.

Quan es preguntava a les dones com es sentien després de l'incident més greu de violència física/sexual, les **respostes emocionals** més comunes eren sentir ràbia, por, vergonya i fins i tot culpa, independentment del tipus d'agressor (parella o no). No obstant això, van aparèixer diferències significatives en comparar la violència física i la sexual: les **víctimes de violència sexual** tenien més tendència a dir que sentien por, vergonya i culpa en comparació amb les víctimes de violència física, la qual cosa indica que no només la estigmatització de les víctimes, també la interiorització de la culpa, la vulneració del seu dret bàsic a sentir-se segures. La resposta emocional més comuna davant d'una agressió sexual dins o fora de la parella respectivament era la **por** (64% vs. 62%), seguida de la **deshonra** (47% vs. 49%), la **vergonya** (34% vs. 37%), la **culpa** (32% per ambdós tipus d'agressors); l'única diferència era que les dones que havien patit abusos sexuals fora de la parella van afirmar **sentir-se impactades** després de l'incident amb més freqüència que quan l'agressor era una parella (50% vs. 37%). Les dones víctimes de **violència física** afirmen sentir **les mateixes emocions però en percentatges menors** quan l'agressor era la parella, i encara més baixos quan la violència física l'exercia algú fora de la parella: por (52% vs. 42%), impacte (34% per tots dos tipus d'agressors), deshonra (21% vs. 12%), vergonya (18% vs. 12%) i culpa (12% vs. 8%).

Són significatius els resultats que reflecteixen la **multitud de reaccions emocionals de les víctimes**. És important destacar que la majoria de dones que han patit abusos declaraven dues o més respostes emocionals (71% vs. 68% per a la violència física dins i fora de la parella i el 84% vs. 87% per a la violència sexual dins i fora de la parella); cal destacar que, sobretot en el cas de violència sexual, un 40% de les víctimes els agressors de les quals eren les seves parelles van declarar quatre o més respostes emocionals, i el 42% de les víctimes d'agressors fora de la parella, mentre que els percentatges respectius per a les dones que han patit violència física eren del 23% i el 15%.

A més, la magnitud de la **càrrega psicològica** de les dones que pateixen violència física i/o sexual quedava encara més definida amb els **efectes a llarg termini** que declaraven. Els sentiments d'angoixa, vulnerabilitat i pèrdua de la confiança en elles mateixes eren el més comuns entre les víctimes de diferents agressors i tipus de violència. En el mateix sentit que els resultats sobre respostes emocionals, les conseqüències psicològiques a llarg termini de la violència física i sexual eren més presents entre les víctimes de violència sexual; en aquest cas, però, es van detectar diferències addicionals segons el tipus d'agressor. En concret, les dones que havien patit **violència sexual per part d'una parella anterior o actual** declaraven haver patit un augment significatiu de les dificultats psicològiques a llarg termini, un resultat que podria ser un reflex de la càrrega de la victimització repetida de la VRAS. Tenien més tendència a manifestar un ventall d'efectes indirectes, des d'**atacs de pànic** (21%), **depressió** (35%), **dificultats per dormir** (41%) i **per relacionar-se** (43%) fins a **angoixa** (45%), **sentiment de vulnerabilitat** (48%) i **pèrdua de confiança** (50%). És més, el **38%** va dir que **patia quatre o més** d'aquestes dificultats psicològiques a llarg termini, i un 31% més entre 2 i 3. Per tal d'evitar rebaixar la visibilitat dels efectes perjudicials de les altres formes de violència, cal dir que es van detectar **les mateixes conseqüències psicològiques**, però amb freqüències que disminuïen gradualment d'un grup a l'altre, als altres 3 grups de dones que havien patit violència

sexual fora de la parella i violència física dins o fora de la parella, de la manera següent: atacs de pànic (19-12-8%), depressió (23-20-8%), dificultats per dormir (29-23-13%) i per relacionar-se (31-24-9%), angoixa (37-32-23%), sentiment de vulnerabilitat (47-30-24%) i pèrdua de confiança (40-31-17%).

Pel que fa a la valoració de les **ferides físiques** resultants de l'incident més greu de violència física o sexual, gairebé una de cada dues dones va declarar que no van patir ferides perquè la majoria de les vegades rebien empentes i bufetades. Pel que fa a la violència en les relacions afectives-sexuals (**VRAS**), però, **els resultats són com a mínim alarmants**: la mitjana de la UE-28 mostra que l'incident més greu de **violència física i sexual exercida per qualsevol parella** (anterior o actual) va provocar **ferides físiques entre el 47% i el 49%** dels casos, respectivament (mentre que va passar el mateix en el 39% i el 41% dels casos després de l'incident més greu de violència física i sexual fora de la parella). Com veurem a continuació, aquesta tendència apareix a tots els tipus de ferides: el 42% de dones que van descriure els incidents més greus de violència física i sexual per part de la seva parella anterior o actual esmenta **blaus/esgarrapades** en comparació amb el 32% i el 35% de víctimes de violència física i sexual fora de la parella; altres conseqüències de la violència física o sexual eren les **ferides, esquinços i cremades** (10% i 14% en la violència dins la parella i 8% i 7% fora de la parella), **fractures, óssos/dents trencades** (5% i 7% en la violència dins la parella i 3% i 1% fora de la parella), **commoció/danys cerebrals** (3% i 4% en la violència dins la parella i 2% i 2% fora de la parella), **ferides internes** (2% i 5% en la violència dins la parella i 1% i 5% fora de la parella), **avortament** (1% i 5% en la violència dins la parella i 0% i 2% fora de la parella). **Les víctimes de violència sexual dins la parella** aguanten una càrrega més gran, ja que el **17%** afirmen haver patit **2-3 ferides físiques després de l'incident més greu** de violència, en comparació amb el 11% de víctimes de violència física dins la parella i el 7-9% de víctimes de qualsevol tipus de violència fora de la parella- i el **3%** esmenten **quatre o més ferides** -en comparació amb l'1% de les víctimes de violència física dins la parella i menys de l'1% de les víctimes de qualsevol tipus de violència fora de la parella. La vital importància d'aquestes xifres augmenta quan s'analitzen tenint en compte la victimització repetida, que és el més freqüent en el cas de violència en les relacions afectives-sexuals.

A l'hora d'investigar **si** les dones **es van posar en contacte amb algun servei o organització** després de l'incident més greu de violència física/sexual, l'enquesta de la FRA va demostrar alguns resultats **molt interessants i útils**, tot i que **indignants**: l'incident més greu **no va arribar a cap servei o organització** (inclosa la policia), ni per part de la víctima ni per part de cap altra persona en el **66%** i el **75%** dels casos de **violència dins i fora de la parella**, respectivament. Tot i que les dones semblaven més reticents a informar dels incidents de violència física, els percentatges de violència sexual declarada també eren minsos: el **39%** es va posar en contacte amb un dels serveis esmentats⁵⁴ després de l'incident més greu de **violència sexual** dins la parella, seguit d'un **30%** de víctimes de violència sexual fora de la parella; de manera semblant, després de l'incident més greu de **violència física**, el **31%** de les dones que va patir violència dins la parella es va posar en contacte amb aquests serveis i el **24%** de les dones que l'havien patit fora de la parella. **D'entre totes les dones que van demanar ajuda** després de l'incident més greu de violència física/sexual, **aproximadament la meitat** van declarar **haver-se adreçat a dos o més serveis**. Els serveis als que recorren més freqüentment les dones, probablement pels danys físics, són els serveis sanitaris (el 19% i el 15% de les dones que han patit violència física per part de la parella o una altra persona i el 27% i el 21% de les dones que han patit violència sexual per part de la parella o una altra

---

⁵⁴ La policia, l'hospital, un metge, centre de salut o una altra institució sanitària, serveis socials, refugis per a dones, organitzacions de suport a les víctimes, organitzacions religioses, serveis jurídics/advocats, altres serveis o organitzacions.

persona), a diferència dels baixos percentatges de dones que es van adreçar a organitzacions de suport a les víctimes (entre l'1% i el 4% per a tots els tipus de víctimes de violència, dins i fora de la parella).

L'incident més greu de violència física/sexual dins la parella **el comunica a la policia** la pròpia víctima en el 14% dels casos, mentre que en un 5% adicional de casos una altra persona va informar la policia de l'incident; de manera semblant, en la violència fora de la parella es va informa la policia en el 19% dels casos, dels quals un 13% va ser la pròpia víctima qui va informar. Tot i que el fet d'informar la policia no diferia entre la violència dins o fora de la parella, es va detectar una gran variació entre Estats membres, amb taxes que anaven del 10% al 31% per a la violència dins la parella, i del 9% al 29% fora de la parella. Quan es va preguntar a les **dones que no es van posar en contacte amb la policia** després de l'incident més greu de violència **per què no ho havien fet**, van donar diferents motius segons el tipus de violència. **Les víctimes de violència sexual dins i fora de la parella** deien que preferien afrontar-ho com **un tema privat o familiar** (el 33% per a qualsevol tipus de violència dins la parella i el 26% fora de la parella); a més, van afirmar sentir-se **deshonrades i avergonyides** (23-26% respectivament), que **volien mantenir-ho en la intimitat** (21-18%), tenien **por de l'agressor o de patir represàlies** (20-14%) i fins i tot que pensaven que la **policia no faria res** (13-12%) o que **no les creurien** (9-14%), la qual cosa reflecteix no només l'estigmatització de les víctimes sexuals, també un cercle viciós de desconfiança entre les víctimes sexuals i la policia. Pel que fa a la **violència física per part de qualsevol agressor**, les víctimes no van informar la policia perquè preferien afrontar-ho com a un **tema privat o familiar** (el 41% en el cas de violència física de qualsevol parella i el 36% fora de la parella), o perquè no van considerar que **l'incident fos prou greu** (34-38% respectivament). En paral·lel, van afirmar haver sentit por de l'agressor o a patir represàlies (11-6%), deshonra/vergonya (11-5%) i preferien mantenir-ho en privat (11-4%). Tot i així, entre les dones que s'havien posat en contacte amb la policia per l'incident de violència física/sexual més greu, el denominador comú que apareixia era el **descontent amb la resposta de la policia**, sobretot en el cas de les víctimes sexuals (49% i 58% de víctimes de VRAS dins i fora de la parella van afirmar sentir-se força/molt satisfetes, mentre que els percentatges respectius en el cas de les dones víctimes de violència física eren del 60% i el 66%).

L'enquesta de la FRA també investigava les **necessitats de les víctimes**, de violència física/sexual per part de qualsevol agressor, **que van quedar desateses**. Entre totes les víctimes, tenir algú amb qui parlar ocupava el primer lloc (un 54% i un 51% de les dones que havien patit violència sexual dins o fora de la parella i el 39% i el 33% de les dones que havien patit violència física dins o fora de la parella), la qual cosa indica un buit innegable entre els serveis de suport a la víctima disponibles i l'accés a ells. Aquest resultat queda reforçat pel fet que, independentment del tipus de violència i d'agressor, aproximadament una de cada tres víctimes **no havia parlat amb ningú sobre l'incident més greu de violència física/sexual** fins al moment de l'enquesta, la qual cosa reflecteix el buit psicològic i relacional que impliquen aquestes experiències violentes per a moltes dones. Les **mesures de protecció** també destacaven com una de les necessitats desateses per part del 12-15% de les dones que havien patit violència física i el 21-25% de les víctimes de violència sexual, la qual cosa remarca la necessitat de reorientar els serveis policials cap a les necessitats reals de les dones que queden desateses, fins i tot després d'informar dels incidents a la policia; **l'ajuda** per informar de l'incident o **tractar amb la policia és una necessitat** del 5% de les dones que han patit violència física i el 12-13% de les que han patit violència sexual. **L'ajuda pràctica** s'identifica com una necessitat desatesa en en cas d'un 13-14% de les dones que han patit abusos sexuals

dins o fora de la parella; per últim, el 10% de les dones que han patit violència sexual i un 5% de les que han patit violència física va declarar com a necessitat desatesa **l'ajuda mèdica**.

*Les dades sobre les conseqüències de la violència física i sexual **suggerixen que...***

Els resultats de l'enquesta de la FRA posen de manifest una probable "**deficiència sistemàtica dels proveïdors de serveis**" (FRA, 2014a, p. 64) **en la resposta a les necessitats de les víctimes** de violència física/sexual per part de qualsevol agressor, amb especial atenció a les víctimes de violència sexual i de violència en les relacions afectives-sexuals. Pel que fa a la policia, existeix una **necessitat urgent de reformular la cultura policial** en l'abordatge de tots els tipus de violència contra les dones, com a vulneració greu dels drets humans fonamentals. Una revisió i un canvi en les actituds implícites i explícites vers la violència contra les dones -sobretot la culpabilització a les víctimes- facilitaria que les víctimes a demanessin suport a la policia i poguessin esperar que les tractin amb respecte. Així, menys dones es sentirien avergonyides per les seves experiències i menys agressors quedarien sense càstig. **La resposta de la policia** a les dones víctimes de la violència s'hauria de revisar per tal de cobrir les necessitats de les dones, sobretot en moments de crisi urgent, on calen accions immediates per garantir la seguretat i la salut física i psicològica i el benestar. Per assolir aquest objectiu, cal adoptar un **enfocament interdisciplinari**, ja que les necessitats de les víctimes són diverses i complexes. Tots els actors rellevants han de cooperar per oferir serveis de qualitat i efectius a les persones que els necessitin.

En l'àmbit de la prevenció, les i els professionals de la salut -que normalment són les primeres en poder prestar ajuda a les víctimes- poden tenir un paper decisiu en la detecció a temps i l'acompanyament adequat a les dones víctimes de la violència. A partir de formació especialitzada i protocols concrets per registrar i informar dels casos de violència podran detectar amb precisió un cas de violència, recollir proves rellevants i facilitar que la dona pugui sortir de la situació de violència que està vivint o ha viscut.

Trets distintius de la VRAS

La victimització repetida sembla ser la característica més present de la VRAS. Quan es demana a les dones que han patit violència per part de la parella que diguin quan es va produir el primer (més antic) incident violent i l'últim (el més recent), per al 26% de les dones l'interval de temps entre aquests dos incidents violents era de cinc o més anys, mentre que per al 31% de les dones era d'entre 1 i 4 anys.

L'inici de la violència en una relació de company afectiu-sexual es pot produir durant qualsevol moment o etapa de la relació. Vuit de cada 10 dones (82%) amb parelles actuals violentes afirmen que el primer incident violent es va produir **en el moment en que vivien junts**, mentre que menys dones amb parelles violentes anteriors comparteixen la mateixa experiència (65%). Les dones que s'han separat de les seves ex parelles violentes destacaven que van patir la violència **durant la relació** (91%), **durant la separació** (33%) o que la violència va continuar o va començar **després de trencar** (16%). Ni tan sols un període tan sensible com **l'embaràs** queda exclòs, malgrat els riscos que implica la violència tant per a la dona com per a l'embari: entre les dones que estaven embarassades durant el període en que vivien una relació violenta, el **42%** va afirmar haver patit violència física o sexual durant l'embaràs per part de la seva **parella anterior**, una proporció que es reduïa al **20%** en el cas de les dones que **encara tenien una relació amb la seva parella violenta**. Hi ha motius raonables per creure que la manca d'informació sobre els casos de violència sigui més elevat entre les dones que encara mantenen la relació violenta que entre les dones que s'han separat de la seva parella violenta.

Quan es va preguntar a les dones amb una parella anterior violenta **si la violència era el principal motiu per posar fi a la relació**, només una de cada dues (49%) va donar una resposta afirmativa, mentre que un 19% addicional va respondre que la violència era un factor que ajudava però era el motiu principal de la separació. Tot i que aquests resultats encara no han estat publicats segons l'Estat membre, el fet que, en l'àmbit de la UE, **una de cada dues dones no consideren que el comportament violent de la seva parella sigui motiu suficient per posar fi a la relació** és un **indicador** més no només de la "**normalització**" del comportament violent d'un home contra la seva parella, sinó també de la **gran tolerància de la societat vers la violència contra la dona**.

Sobre la base de les respostes de les dones víctimes de violència a la pregunta **sobre què les va ajudar a superar la violència**, es pot concloure que alguns dels recursos importants per obtenir suport i ànims per superar la violència física o sexual de la parella van ser la **xarxa de família i amics** (35%) i recursos personals, com la seva **fortalesa i resolució personal** (32%). **Distanciar-se de l'agressor** és una mesura esmentada per gairebé un terç (30%) de les dones, mentre que una de cada 10 dones diu que el que la va ajudar va ser **explicar a altres persones les seves experiències** (12%) i **reconèixer que la violència estava i està malament** (10%). El suport professional com l'**assistència psicològica i serveis de suport a la víctima** només les van esmentar **el 6%** de les dones; cal destacar que, en l'àmbit dels Estats membre, la proporció de dones que afirmen haver rebut ajuda per part dels serveis de suport va del 0% al 3% en 13 Estats membres i entre el 10% i el 19% en només nou Estats membre. La proporció de víctimes que afirma que el que les va ajudar va ser el **judici o sentència de l'agressor** és encara més baix (**2%**) (entre el 0% i el 8% als 28 Estats membre). Aquestes taxes no satisfactòries destaquen la urgència de fer que els serveis de suport siguin més accessibles i estiguin fets a mida de les necessitats de la víctima.

A més, cal destacar que el **7% de les dones** va afirmar que **no havia superat la violència**; de fet, aquest percentatge presenta una variació força àmplia en l'àmbit dels Estats membre (des del 3% a Polònia al 16% a Portugal i Espanya).

Factors de risc

L'estudi de la FRA valorava diverses característiques sociodemogràfiques en un intent d'analitzar els potencials **factors de risc** que podrien assenyalar els **grups de més risc** de persones que puguin ser víctimes de violència.

L'edat destacava com un factor de risc, ja que hi havia indicadors de que **com més joves eren les dones** (18-29 anys era la categoria d'edat més jove a l'enquesta de la FRA), **més gran era el risc** tant per a la violència dins com fora de la parella: les dones joves tenien percentatges més alts de violència dins de la **parella** (6% vs. 3-5% per als altres grups d'edat) i **fora de la parella** (9% vs. 3-5% per als altres grups d'edat) violència **durant l'any anterior** i taxes més elevades de **violència fora de la parella** (26% vs. 17-23% per als altres grups d'edat) **durant la seva vida** des de que tenien 15 anys. L'única excepció era la violència masclista durant tota la vida (des dels 15 anys), amb una taxa de prevalença que arriba al 20%, mentre que les taxes de prevalença per a dones amb edats de 30-44 anys i 45-59 anys eren del 23% i el 19% per a dones de 60-74 anys.

Tal i com s'esperava, l'experiència de VRAS de la dona no estava relacionada amb el seu **nivell educatiu** (20-23%). Tot i així, va sorgir un panorama complex pel que fa a la violència fora de la parella: com més alt era el nivell educatiu de la dona, més alts eren els percentatges declarats de violència física o sexual (19% de dones amb educació primària, 22% de dones amb educació secundària i 27% de dones amb educació superior).

Les dificultats econòmiques semblaven tenir alguna relació amb la violència física i/o sexual, ja que les dones amb dificultats per mantenir-se amb els ingressos actuals tenien més probabilitats de declarar experiències violentes (7% i 30% per a la prevalença anual i durant tota la vida, respectivament), en comparació amb les dones que se sentien satisfetes amb els ingressos familiars actuals (3% i 18% per a la prevalença anual i durant tota la vida, respectivament). **No és gens fàcil interpretar aquesta relació** i, segons la nostra opinió, seria un error acceptar la interpretació fàcil de que les dificultats econòmiques augmenten (d'alguna manera) el risc de victimització de les dones; aquest argument eliminaria (un cop més) la responsabilitat de l'agressor i distrauria la nostra atenció a un altre factor extern que és semblant al que estem fent amb factors com l'alcoholisme, les malalties mentals, la incapacitat de controlar la ràbia, etc. Al contrari, la interpretació de que **la violència provoca dificultats econòmiques és més plausible**: és a dir, potser les dones víctimes de violència no són capaces de mantenir-se amb els ingressos actuals perquè la seva parella controla els diners o perquè ja han deixat la parella violenta i troben dificultats per mantenir-se; a més, s'ha de tenir en compte que moltes dones segueixen sent víctimes de violència només perquè tenen por de que si trenquen amb l'agressor no podran mantenir les seves famílies.

Les diferències en els sous entre els membres de la parella no semblen anar associades als percentatges de prevalença de la violència física i/o sexual en les relacions afectives-sexuals. Tot i així, cal dir que els resultats respectius no indicaven cap diferència o indicaven que el sou de la parella era més alt que el de la víctima. Per últim, les dones que senten que tenen **igual capacitat de decisió sobre qüestions de la llar** tenen menys probabilitats de haver patit violència física o sexual per part de la parella actual (7%), en comparació amb les dones que senten que la seva opinió és menys valorada que la de les seves parelles (29%). Aquest resultat constitueix **un indicador més** que recolza **la relació entre la desigualtat de gènere i la VCD**.

Tot i que l'enquesta de la FRA comenta alguns dels trets de l'agressor, no s'inclouen en aquest material perquè es basen en informació limitada només a les parelles actuals de les víctimes. Tal i com s'ha destacat prèviament, les valoracions sobre el subgrup concret d'agressors poden estar

subestimades en gran mesura per l'elevada resistència de les dones a informar de les experiències violentes amb les parelles actuals.

Les dades sobre la violència física i sexual suggereixen que...

L'enquesta de la FRA ofereix proves de que la violència contra la dona és un fenomen advers que penetra en tots els àmbits de la vida pública i privada i ens afecta a tots, independentment de les variables demogràfiques comunes, com l'origen socioeconòmic. Les grans quantitats de dones que han patit violència física o sexual en tota la UE-28 porten un cop més a la conclusió de que la violència contra la dona (VCD) constitueix un important problema de salut pública a tota la UE que hauria d'ocupar la posició que li pertoca, prioritària en les agendes polítiques, tant a la UE com als Estats membres, i requereix una atenció urgent, sobretot per reformar les prioritats en la legislació i les polítiques de la UE i nacionals.

Si hem d'adaptar i respondre de manera eficaç a les experiències complexes de violència de les dones, temer com la VRAS, la violència masclista, la violació marital i la violació en grup s'haurien de tractar en profunditat en la UE i en l'àmbit nacional. Cada reforma necessita basar-se en dades precises i vàlides que representin la realitat -en comptes dels registres oficials de la policia., ja que és l'única manera de garantir que les polítiques dissenyades assoleixin els seus objectius.

L'enquesta de la FRA destaca la necessitat de centrar-se en la violència en les relacions afectives-sexuals com a problema generalitzat amb importants implicacions tant per a les famílies com per als individus. Atès que les **dones, però també les noies**, que tenen relacions afectives-sexuals violentes corren un alt risc de ser ferides greument i repetidament, violades, colpejades mentre estan embarassades i patir abusos fins i tot després de la separació, no és estrany que es **considerin un grup d'alt risc** que requereix iniciatives concretes en tots els àmbits de prevenció (primària, secundària, terciària). Les polítiques nacionals per fer front a la violència masclista contra la dona s'haurien de modificar per integrar totes les formes que adopta aquesta violència (inclosa la violació marital) i tots els tipus de relacions, fins i tot quan no hi ha convivència o quan la víctima de la VRAS és una menor, però també per proporcionar i implementar mesures de protecció efectives a totes les víctimes al llarg de tota la relació, fins i tot quan s'ha acabat. Al mateix temps, en l'àmbit de la **prevenció primària**, és primordial que les iniciatives fetes a mida sobre la violència masclista i la VRAS es duguin a terme en tota la població, com campanyes de conscienciació i **projectes educatius amb proves d'eficàcia dirigits** a la població més jove possible per promoure la igualtat de gènere i actituds de tolerància zero a la violència masclista, però també habilitats per crear relacions saludables; aquestes qualitats disminuiran el risc de que les noies siguin víctimes i els risc de que els nois esdevinguin agressors de VRAS, i augmentaran el potencial de que tant nois com noies s'enfrontin a la violència, ja sigui com a víctimes o com a testimonis.

Violència psicològica de la parella

Un dels reptes és avaluar la violència psicològica de la parella degut a les dificultats per arribar a una definició comuna i ben fonamentada que estigui culturalment adaptada i sigui global.

Partint de la base de que la violència psicològica és un terme general que integra un ampli ventall de comportaments típics, recurrents i conjunts, l'enquesta de la FRA mesurava la prevalença de la violència psicològica per part de la parella actual o anterior mitjançant **17 punts que descrivien situacions**, com que un membre de la parella limiti els moviments de l'altra persona, les seves relacions i opcions, que es mostri gelós o desconfiï de l'altra persona, que exerceixi el control econòmic sobre l'altra persona i la faci sentir que no val res o que tingui por. El que es descriu en aquests punts és **més aviat un patró de comportament continuat que no pas actes individuals** que es repeteixen de tant en tant i, per aquest motiu, qualsevol intent de comptar incidències, com sí es va fer per als comportaments de violència física i sexual, es va considerar inadequat. Així, per a les **mesures de la parella actual**, es va demanar a les dones que tenien una parella actual que fessin una estimació aproximada de la freqüència (mai - de vegades- sovint - sempre) amb la qual apareix cada comportament en la seva relació, mentre que en el cas de les **parelles anteriors**, es va demanar a les dones que tenien relacions anteriors que diguessin si havien experimentat algun dels comportaments per part d'alguna parella anterior o no. **Els punts que fan referència a les criatures**, dirigits només a les dones que tenien una parella (anterior o actual) i criatures al seu càrrec. Les variacions esmentades entre les diferents mesures s'han de tenir en compte, i al mateix temps veure les taxes de prevalença que les segueixen.

Aquests 17 comportaments es van classificar en quatre categories, que representen diferents **tipus de violència: i) comportament controlador** p. ex. intentar aïllar la dona de la seva xarxa social, sospites no fonamentades d'infidelitat, **ii) violència econòmica**, p. ex. impedir que prengui decisions per igual sobre l'economia de la família o que compri pel seu compte, prohibir-li treballar fora de la llar **iii) comportament abusiu**, p. ex. menysprear la dona en públic o en privat, amenaçar amb fer-li mal, tancar-la i **iv) fer xantatge amb les criatures o ser violent amb elles**, p. ex. violència contra les criatures, amenaces relacionades amb les criatures.

Els resultats mostren que, en total, **en l'àmbit de la UE-28**, més de quatre de cada 10 dones (**43%**) han patit **alguna forma de violència psicològica** per part de la parella, ja sigui actual (23%) o anterior (48%). Cal destacar que s'ha observat una **variació** extrema **entre els Estats membres** que indica que, en l'àmbit nacional, entre **3 i 6 de cada 10 dones** (31% - 60%) declaren haver patit violència psicològica: **1-4 de cada 10** (11% - 38 %) **per la parella actual**, i **3-6 de cada 10** (30% - 63%) **per una parella anterior**.

Pel que fa als **tipus de violència**, tot i que **el comportament controlador** predomina [35% de les dones enquestades van declarar aquests comportaments per part de la seva parella actual (16%) o anterior (40%)], **el comportament abusiu** té gairebé la mateixa prevalença (32%) si el presenta una parella actual (15%) o anterior (37%). Tot i que són menys freqüent, els comportaments de **violència econòmica** (12%) per part de la parella actual (5%) o anterior (13%) i la **violència amb la parella mitjançant les criatures** (8%) per part de la parella actual (2%) o anterior (14%) són força comunes.

Els **comportaments de violència psicològica** més comuns per part d'una parella anterior o actual estan relacionats principalment amb el control i la violència: la humiliació de la víctima en privat (25%) ocupa el primer lloc, seguit pel fet d'insistir en saber on va més enllà d'una preocupació raonable (23%), empenyar-se si parla amb un altre home o una altra dona (23%), sospitar de que és infidel (21%), intentar evitar que vegi les seves amistats (19%), menysprear-la o humiliar-la davant d'altres persones (19%) i fer coses intencionadament que l'espantin o l'intimidin (18%). També es declaren comportaments de violència econòmica, tot i que menys

sovint que els comportaments de control o abusius: una de cada 10 dones (10%) ha vist com la seva parella actual o anterior li impedia prendre decisions sobre l'economia familiar o anar a comprar pel seu compte, mentre que un 5% de les dones tenia prohibit tenir una feina fora de casa. Al mateix temps, el 7% de les dones que tenen una parella (actual o anterior) i criatures al seu càrrec, han patit amenaces de les seves parelles dient que se'ls emportaria, i tampoc no es pot passar per alt la violència contra la dona mitjançant amenaces de la parella de fer mal a les criatures (3%) i/o fent mal a les criatures (3%).

Un fet significatiu és que, de totes les dones que en el moment de l'enquesta tenien una parella actual, el 15% va afirmar que havien patit **dos o més comportaments violents**, (el 8% de les dones va declarar 2-3 comportaments i el 7% quatre o més). Pel que fa a la **coexistència de violència psicològica amb altres formes de violència**, una revisió més profunda de les dades va demostrar que com més comportaments de violència psicològica s'han patit, més alt és el risc de patir violència física/sexual per part de la mateixa parella. Aquest resultat quedava il·lustrat pel fet que més de la meitat (58%) de les víctimes dels comportaments múltiples (quatre o més) de violència psicològica que van afirmar haver patit violència física i/o sexual per part de la parella actual, en comparació amb els grups de dones que declaraven 2-3 comportaments de violència psicològica o només un, de les quals un 22% i un 10% afirmen que també han patit violència física i/o sexual per part de la parella.

Per tant, sembla ser que la **violència psicològica s'estén al llarg d'una escala**, que inclou una sèrie de comportaments que van des dels menys greus i disruptius, com "emprenyar-se si parlo amb una altra persona" a d'altres més greus, p. ex. "amenaçava amb fer mal o matar les criatures o una altra persona estimada" o "fa mal a les meves criatures". Atès que una de cada dues dones (48%) va declarar haver patit violència psicològica per part de la seva ex parella, a més del fet que aquests comportaments constitueixen una mena de rutina en les relacions actuals d'aproximadament una de cada quatre dones, de les qual una quarta part declaren haver patit com a mínim una forma de violència psicològica "sovint" o "sempre", es pot especular que existeix un efecte debilitador en la sensació de seguretat, autonomia i benestar mental de la dona.

Les dades sobre violència psicològica a la parella suggerixen que...

La violència psicològica contra la dona és un fenomen advers però comú que s'ha d'afrontar en profunditat no només en el context legislatiu i polític, sinó també social. La població hauria d'estar informada i formada sobre la violència psicològica de gènere des de la perspectiva dels drets humans.

La sensibilització vers una detecció ràpida dels comportaments psicològicament controladors i violents podria discriminar els patrons de relacions saludables de les no saludables i funcionar com a senyal d'alerta en l'àmbit de la prevenció primària. Atès que a) el jovent tendeix a considerar erròniament la gelosia i el comportament controlador un senyal d'interès i amor [per exemple, 6 de cada 10 adolescents (59,7%) d'entre 13 i 16 anys creu que la gelosia és un senyal d'amor (64,1% dels nois i 56,1% de les noies)*] i b) aquestes actituds són molt difícils de canviar, s'haurien d'aplicar sistemàticament iniciatives de prevenció primària, com el projecte GEAR against IPV, a les escoles, i la seva implementació hauria de començar com abans millor, a partir de l'escola de primària, si no a les escoles bressol...

ANNEX B. EINES D'AVALUACIÓ

B.1. QÜESTIONARI PREVI

Aquest qüestionari (qüestionari previ) s'hauria de lliurar al GRUP D'INTERVENCIÓ i al de CONTROL en el mateix interval de temps (ABANS DEL TALLER en el qual només el grup d'intervenció assistirà).

País	Espanya		
Data			
Nom de l'escola			
Curs			
Classe		Grup	☐ A ☐ B

Instruccions per crear el teu codi
Omple cada quadre amb les següents dades

- a. 3a lletra del nom de la teva mare
b. 3a lletra del nom del teu pare
c. mes de naixement (01-12)
d. 2 últims dígit del número de telèfon

a	b	c	c	d	d

La informació que donaràs en les respostes a les preguntes següents és **estricteament CONFIDENCIAL** i **ANÒNIMA**. Si us plau, **no escriquis el teu nom enlloc**. Les teves respostes ens ajudaran a escollir les activitats per a les sessions d'aquest segons les vostres necessitats. **No hi ha respostes correctes i incorrectes**, només ens interessa la teva opinió personal. Per tant, si us plau **no comenteu les respostes entre vosaltres**.

1. Per a cadascuna de les frases següents, indica si són "veritat" o "fals" SEGONS LA TEVA OPINIÓ marcant amb una creu la casella corresponent.

	Veritat	Fals		Veritat	Fals
Els homes de veritat no ploren	☐	☐	Les dones de veritat no diuen paraulotes	☐	☐
Les reparacions elèctriques de la casa són només cosa d'homes	☐	☐	La neteja de la casa és només cosa de dones	☐	☐
Les dones poden ser mecàniques de cotxes	☐	☐	Els homes poden fer feines de casa	☐	☐
Una mare no hauria de treballar	☐	☐	El deure d'un home és portar diners a casa	☐	☐
Els nois no expressen a l'altra gent els seus sentiments	☐	☐	Les noies sí expressen a l'altra gent els seus sentiments	☐	☐
A una cita, s'espera que el noi ho pagui tot	☐	☐	A una cita, s'espera que la noia ho pagui tot	☐	☐
Els nois són millors que les noies en ciències i matemàtiques	☐	☐	Les noies són millors que els nois en llengua i art	☐	☐
La dona és la cap de família	☐	☐	L'home és el cap de família	☐	☐
Els nois han de semblar forts i durs	☐	☐	Les noies han de semblar febles i sensibles	☐	☐
El fútbol és només una activitat masculina	☐	☐	El ballet és només una activitat femenina	☐	☐

2. Avaluja fins a quin punt estàs d'acord o en desacord amb les següents frases marcant la resposta que millor descriu LA TEVA OPINIÓ

	Molt d'acord	D'acord	No n'estic segur/a	En desacord	Molt en desacord
No és tan important que les dones tinguin feina com els homes	☐	☐	☐	☐	☐
El deure d'una dona és tenir cura de les criatures	☐	☐	☐	☐	☐
El deure d'un home és tenir cura de les criatures	☐	☐	☐	☐	☐
Està bé que el pare es quedi a casa amb les criatures i la mare treballi	☐	☐	☐	☐	☐
Està bé que la mare es quedi a casa amb les criatures i el pare treballi	☐	☐	☐	☐	☐
És molt important per a les dones casar-se i tenir criatures	☐	☐	☐	☐	☐
És molt important per als homes casar-se i tenir criatures	☐	☐	☐	☐	☐
Les dones són millors que els homes tenint cura de les criatures	☐	☐	☐	☐	☐
Els homes són millors que les dones tenint cura de les criatures	☐	☐	☐	☐	☐
És més efectiu quan el pare imposa disciplina a les criatures que si ho fa la mare	☐	☐	☐	☐	☐
En una parella, és un problema si la dona guanya més diners que l'home	☐	☐	☐	☐	☐
Si la família es trenca és responsabilitat de la dona	☐	☐	☐	☐	☐
És més acceptable que un home tingui més relacions afectives-sexuals que una dona	☐	☐	☐	☐	☐
Les noies esperen que els nois les protegeixin quan calgui	☐	☐	☐	☐	☐

ANNEX B. EINES D'AVUACIO

B.2. QÜESTIONARI POSTERIOR

Aquest qüestionari (qüestionari posterior) només s'ha de lliurar al grup D'INTERVENCIÓ (al final del taller).

En el mateix interval de temps el grup de control hauria de completar el seu qüestionari posterior (que és idèntic al qüestionari de seguiment que hi ha a l'Annex B.3.), tot i no haver participat al taller.

País	Espanya
Data	[a completar prèviament - CP]
Nom de l'escola	[CP]
Curs	[CP]
Classe	[CP]

Instruccions per crear el teu codi
Omple cada quadre amb les següents dades

- a. 3a lletra del nom de la teva mare
b. 3a lletra del nom del teu pare
c. mes de naixement (01-12)
d. 2 últims dígit del número de telèfon

a	b	c	c	d	d

La informació que donaràs en les respostes a les preguntes següents és **estricteament CONFIDENCIAL** i **ANÒNIMA**. Si us plau, **no escriguis el teu nom enlloc**. Les teves respostes ens ajudaran a escollir les activitats per a les sessions d'aquest segons les vostres necessitats. **No hi ha respostes correctes i incorrectes**, només ens interessa la teva opinió personal. Per tant, si us plau **no comenteu les respostes entre vosaltres**.

1. **Eat** _____ anys

2. **Sexe**

☐ Home

☐ Dona

3. **Nacionalitat:** _____

1. En una escala del 0 al 10 (0 = gens... 10 = absolutament), valoreu les següents preguntes

1.1. Quin és el teu grau de satisfacció:	1.2. Quin és el grau d'UTILITAT que creus que tindrà aquest taller en el qual has participat:
i. amb el taller, en general?	a. per a la teva vida diària, en general?
ii. amb els temes comentats?	b. per a les teves relacions personals?
iii. amb les activitats realitzades?	c. en cas que una dona/noia que coneguis pateixi violència en la seva relació?
iv. amb les fitxes de treball que has fet servir?	d. en cas que un home/noi que coneguis sigui violent amb la seva parella?
v. amb el material addicional que t'han donat?	1.3. En general, fins a quin punt:
vi. t'agrada com s'ha dut a terme el taller?	i. ha cobert el taller les teves expectatives?
vii. t'agrada com s'ha organitzat el taller?	ii. t'han agradat les activitats en les quals has participat?
viii. et sembla adient el professor o la professora que ha fet el taller?	iii. Els temes tractats t'afecten a la teva vida diària?
ix. estàs satisfet o satisfeta amb la teva participació personal en el taller?	iv. has tret aspectes beneficios per tu del taller?
x. t'ha agradat la durada total del taller?	v. el taller t'ha semblat una sorpresa agradable?
1.4. Fins a quin punt creus que el professor o la professora que dinamitzava el taller:	
i. estava ben preparat o preparada	
ii. distribuïa bé el temps	
iii. responia a les teves preguntes adequadament	

ANNEX D. LECTURES COMPLEMENTÀRIES

D.1. Llista de lectures complementàries en anglès

Estereotips de gènere, desigualtats de gènere i VRAS.

Amnistia Internacional. (2004). Making Rights Reality: Gender awareness workshops. Londres: Amnistia Internacional. Última consulta del 2 de juliol de 2015 a: www.amnestymena.org/Documents/ACT%2077/ACT770552005en.pdf

Consell d'Europa. (2004). Promoting Gender Mainstreaming in Schools: Final Report of the Group of Specialists on Promoting Gender Mainstreaming in Schools [EG-S-GS (2004) RAP FIN]. Estrasburg: Consell d'Europa. Última consulta del 2 de juliol de 2015 a: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GS%282004%29RAPFIN_en.pdf

Consell d'Europa. (2007). Gender Matters: A manual on addressing gender-based violence with young people. Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport European Youth Centre Budapest. Última consulta del 2 de juliol de 2015 a: http://www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/Gender_matters_EN.pdf

Council of Europe, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG). (2006). Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in Council of Europe member states. Estrasburg: Consell d'Europa. Última consulta del 2 de juliol de 2015 a: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/CDEG%282009%291final_en.pdf

Skelton, C., Francis, B. i Valkanova, Y. (2007). Breaking down the stereotypes: gender and achievement in schools [Working Paper Series núm. 59]. Manchester: Equal Opportunities Commission. Última consulta del 2 de juliol de 2015 a: <http://core.ac.uk/download/pdf/4156138.pdf>

La violència masclista en les relacions afectives-sexuals

Consell d'Europa. (2006). The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence: Fact sheet. Estrasburg: Consell d'Europa. Última consulta del 2 de juliol de 2010 a: www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/FS_VAWCampaign_en.pdf

NNEDV. (2013). Privacy & Safety on Facebook: A Guide for survivors of abuse. National Network to End Domestic Violence. Washington, DC: NNEDV. Última consulta del 3 de maig de 2015 a: https://fbcdn-dragon-a.akamaihd.net/hphotos-ak-xap1/t39.2178-6/851584_613437522011141_1298974833_n.pdf

Tjaden, P. i Thoennes, N. (2000). Extent, nature, and consequences of intimate partner violence [Research NCJ 181867]. Washington, DC: National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention. Última consulta del 2 de juliol de 2010 a: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181867.pdf>

United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). Domestic Violence against Women and Girls. Florència: UNICEF, Innocenti Research Centre. Última consulta del 2 de juliol de 2010 a: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf

D.2. Llista de lectures complementàries en català i castellà

Estereotips de gènere, desigualtats de gènere i VRAS.

Díaz-Aguado Jalón, M.J., Martínez Arias, R., Martínez Barbaro, J. (2013). *La evolución de la adolescencia española sobre la igualdad y la prevención de la violencia de género*. Unidad de Prevención Psicológica. Universidad Complutense de Madrid para la Delegación del Gobierno para la Violencia de Género, Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Gobierno de España.

https://www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero/publicaciones/estudiosinvestigaciones/PDFS/Evol_Adolescencia_Prevenccion_VG.pdf

Torres Albero, C., Robles, J.M., de Marco, S. (2012). *El Ciberacoso como forma de ejercer la violencia de género en la juventud*. Universidad Complutense de Madrid para la Delegación del Gobierno para la Violencia de Género, Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Gobierno de España.

https://www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero/publicaciones/estudiosinvestigaciones/PDFS/El_Ciberacos_Juvent.pdf

Claramunt, M., Toledo, P. (2013). *Drets de les Dones adolescents davant la violència masclista en els relacions de parella o situacions anàlogues*. Associació de Dones Juristes. Institut Català de les Dones. Departament de Benestar Social i Família, Generalitat de Catalunya.

http://dones.gencat.cat/web/.content/04_temes/docs/informe_drets_dones_adolescents.pdf

Ayllon Alonso, E., Orjuela López, L., Román González, Y. (2011). *En la violencia de género no hay una sola víctima. Atención a los hijos e hijas de mujeres víctimas de violencia de género*. Safe the Children with the co-funding of the Daphne III Programme of the European Union.

http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/425/Informe-Violencia_de_genero.pdf

Subirats, J., Alfama, E., Malpica, C. (2012). *Avaluació de l'impacte social de la Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista*. Institut de Govern i Polítiques. Universitat Autònoma de Barcelona.

http://dones.gencat.cat/web/.content/04_temes/docs/avaluacioimpsocllei.pdf

La violència masclista en les relacions afectives-sexuals. Eines per l'abordatge i la prevenció

Lamerias Fernández et al. (2008). *Abusos sexuales a menores. Estado de la cuestión a nivel nacional e internacional*. Facultad de Ciencias de la Educación. Universidad de Vigo

http://llet-131-198.uab.es/catedra/images/biblioinfancia/articulo_Maria%20Lameiras%20sobre%20abusos%20sexuales.pdf

Protocol de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu (2012). Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA). Generalitat de Catalunya.

http://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/04_prevenio_maltractament_infantil/Protocol_maltractament_infantil_departament_ensenyament2012.pdf

Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexual i altres maltractaments greus a menors (2006).

Document impulsat pel Síndic de Greuges de Catalunya Delegat del Govern de l'Estat a Catalunya Presidència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya Fiscalia en cap del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya Departament d'Interior, Generalitat de Catalunya Departament d'Educació i Universitats, Generalitat de Catalunya Departament de Salut, Generalitat de Catalunya Departament de Benestar i Família, Generalitat de Catalunya. Síndic de Greuges de Catalunya.

http://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/04_prevenio_maltractament_infantil/303_ProtocolMarcAbusosSexualssetembre06.pdf

Guia bàsica de la Direcció d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), 2013. Direcció d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. Secretaria d'Infància i Adolescència. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Generalitat de Catalunya.
http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/recursos_professionals/pdf/dgaia_guiacat_taronja_3.pdf

Intervenció amb adolescents que viuen, o que exerceixen, relacions afectives-sexuals abusives o altres manifestacions de violència masclista des dels serveis socials públics de Barcelona per atenció ambulatoria de tractament en violència masclista (2015). Consorci de Serveis Socials de Barcelona. Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Barcelona.
<http://w110.bcn.cat/Dones/Continguts/Documents/ADOLESCENCIA%20I%20VM%20per%20WEB%20definitiu%2020%20abril%202015.pdf>

Guía de recursos y centros de interés para mujeres (2009). Instituto de la Mujer. Secretaría General de Políticas de Igualdad. Ministerio de Igualdad. Gobierno de España.
<http://www.inmujer.gob.es/servRecursos/centrosAtencion/docs/guia.pdf>

Elvira Marín, N. i Varela Fernández, B. (2015) *Estimar No Fa Mal. Projecte de formació per a la prevenció d'abusos sexuals entre iguals en adolescents. Material didàctic*. Associació de Planificació Familiar de Catalunya i Balears (APFCIB). Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya.
http://dones.gencat.cat/web/.content/04_temes/docs/manual_formacio_abusos_sexuals.pdf

Estimar No Fa Mal. Projecte de formació per a la prevenció de la violència masclista. Material didàctic (2015). Tamaia viure sense violència. Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya.
http://dones.gencat.cat/web/.content/04_temes/docs/manual_prevencio_violencia_masclista.pdf
http://dones.gencat.cat/ca/temes/violencia_masclista/prevencio_sensibilitzacio/estimar_no_fa_mal/materials/

Dossier Pedagògic. Acció pedagògica a centres educatius de justícia juvenil. Estimar No Fa Mal. (2015). Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya.
http://dones.gencat.cat/web/.content/04_temes/docs/dossier_pedagogic.pdf

Orjuela López, L., Rodríguez Bartolomé, V. (2012). *Violencia sexual contra los niños y las niñas. Abuso y explotación sexual infantil. Guía de material básico para la formación de profesionales*. Save the Children (España).
http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/565/SC_Violencia_Sexual_contra_losninosylasninas.pdf

Guía: ¿Que hacer si mi hija ha sido maltratada? (2005). Comisión para la Investigación de Malos Tratos a Mujeres. www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/malos_tratos_jovenes.pdf

Freixanet Mateo, M. et al. (2014). *Relacions de gènere entre joves i adolescents. Com intervenir quan hi ha violència?* Institut de Ciències Polítiques i Socials. Universitat Autònoma de Barcelona.
<http://www.icps.cat/archivos/CiPdigital/cip-q32freixanet.pdf?noga=1>

Jóvenes, género y violencias: hagamos nuestra la prevención. Guía de apoyo para la formación de profesionales (2015). Candela Association, Tamaia and the research team of GAPWork of Universitat Rovira i Virgili University. Project "GAP Work against gender related violence" on improving gender-related violence (GRV) intervention and referral through 'youth practitioner' training. Co-funded by the Daphne III Programme of the European Union. <http://www.gapwork.cat/images/Cascada.pdf>

